

LUNDS
UNIVERSITET

På egna eller andras villkor?

*Historiska konstruktioner av funktionshinder inom
socialpolitiken*

Jenny Bolin & Maria Doschori Nordström

SOPB63

HBC

Mailadress: je1861bo-s@student.lu.se
& doschori.nordstrom@gmail.com

Handledare: Monica Larsson

Abstract

Authors: Jenny Bolin & Maria Doschori Nordström

Title: On individual terms or those of others- Historical constructions of disability within politics

Supervisor: Monica Larsson

Assessor: Malin Nilsson

In Sweden, people with disabilities have had various designations, and several new legislations concerning this group have been introduced over the past 50 years. The aim of this study was to examine the historical development of disability policy and the portrayal of individuals with disabilities in a political context during the period 1944-1993. The method employed was a qualitative discourse analysis on disability policy propositions from the years 1944, 1967, and 1993. In the analysis of the results, discourse theory and the concept of normality were utilized to illuminate the construction and transformation of disability as a social phenomenon. The discourses identified in the propositions were the individual *as* their disability/individual *with* a disability, desirable/undesirable, independence/dependence, influence of the environment on the individual/individual's influence on the environment, self-determination/external control, and inclusion/exclusion as part of a community. The study revealed a shift in the perception of the meaning of disability in relation to these discourses. In the initial proposition, individuals with disabilities were seen as defective individuals to be controlled and segregated from the rest of society. This perception underwent partial transformation in the 1967 proposition and ultimately, in the 1993 proposition, the pursuit of normalization emerged with a focus on the rights and self-determination of the individual. Despite the improvement in the portrayal of people with disabilities and society's responsibility for enabling participation, we found that the group is still depicted as marginalized and in need, and disability itself is seen as undesirable.

Keywords: Disability, Discourse, Normalcy, Deviance, Rights.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Inledning	3
Arbetsfördelning.....	3
Syfte och frågeställningar.....	4
Definitioner	5
Kunskapsläget	6
Litteratursökning.....	6
Tidigare forskning.....	6
Socialisering av funktionshinder.....	6
Funktionshinder och diskurser.....	7
Teoretiska utgångspunkter	12
Diskursteori.....	12
Normalitet.....	13
Metod och metodologiska överväganden	16
Material och urval.....	16
Avgränsning.....	17
Tillvägagångssätt.....	18
Diskursanalysens för- och nackdelar.....	20
Forskningsetiska överväganden.....	20
Resultat och analys	23
Människan som ett funktionshinder/ människan med ett funktionshinder.....	24
Begreppsmedvetenhet.....	26
Önskvärd/icke-önskvärd.....	28
Självständighet/beroende.....	31
Omgivningens påverkan på den enskilde/den enskildes påverkan på omgivningen.....	35
Självbestämmande/yttre kontroll.....	39
Del av gemenskap/exkludering.....	42
Avslutande diskussion	46
Referenslista	48
Empiri.....	48
Övrig litteratur.....	48

Inledning

Människor med funktionshinder kan, i dagens samhälle, stå inför olika utmaningar i vardagslivet. Det finns många diagnoser och anpassningen i omgivningen påverkar människors funktionsförmågor. Diskriminering av människor med funktionshinder kan förekomma i form av regler och rutiner som är utformade på diskriminerade sätt eller normativa uppfattningar som ger orättvisa föreställningar om gruppen (Diskrimineringsombudsmannen, 2023).

Under historiens gång har människor med funktionshinder benämnts på många sätt och det har funnits många olika uppfattningar om målgruppen (Ljuslinder 2002 s.23). De senaste århundradena har det specifika funktionshindret använts för att benämna individen. Senare användes samlingsbegrepp för att beskriva människor oavsett funktionshinder, med benämningar som “invalid” och “abnorm”.

Med en välfärdsstat under framväxt, tiden efter andra världskriget, utformades målsättningar om att varje enskild individs behov skulle tillgodoses snarare än en allmän vård av fattiga (Ljuslinder 2002 s.24). Detta gjorde att människor med funktionshinder blev en egen kategori. Vidare menar Karin Ljuslinder att kategoriseringen var ännu ett sätt att sortera människor efter vilken nytta de gör för samhället och hur “normala” de anses vara. Under 1900-talet utvecklades funktionshinderspolicen och från uppfattningen att vara ett individuellt problem till att bli ett samhälleligt problem (Ljuslinder 2002 s.55). Inom svensk funktionshinderspolicen blev normalisering ett framträdande fokus efter 1950-talet för att människor med funktionshinder skulle leva så “normala” liv som möjligt (Molin, Ineland & Sauer, 2013). Denna ambition om normalisering har kritiserats utifrån ett maktperspektiv, för att klienterna förmodas acceptera sociala aktörers normer för att passa in i sociala kategoriseringar. Därför är vårt forskningsproblem hur människor med funktionshinder konstruerats under olika tidsperioder.

Arbetsfördelning

Då vi är två skribenter har vi fördelat arbetet med studien jämnt mellan oss. Vi har delat upp sökningen och läsningen av tidigare forskning men sammanställt det valda materialet tillsammans. I teoridelen sammanställde Jenny litteratur om diskursteori och Maria

sammanställde litteratur om normalitet. Resterande delar har vi skrivit, analyserat och korrekturläst gemensamt.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka den historiska utvecklingen av funktionshinderspolitiken utifrån lagförarbeten och för att förstå framställningen av människor med funktionshinder i den politiska kontexten under senare delen av 1900-talet.

Frågeställningar:

Hur har framställningen av personer med funktionshinder förändrats inom socialpolitiska sammanhang under årtalen 1944, 1967 och 1993?

Vilka egenskaper och kännetecken förknippas med målgruppen?

Vilka normer och värderingar om normalitet kan skönjas i propositionerna från de olika tidsperioderna?

Definitioner

Funktionshinder

Vi kommer använda oss av begreppet människor med funktionshinder när vi talar om målgruppen. Funktionshinder innebär att en person möter svårigheter på grund av en otillgänglig/ej anpassad omgivning. Detta för att vi ansluter oss till den syn som finns om funktionshinder som något miljörelaterat.

Målgruppen

I detta arbete benämns människor med funktionshinder som “målgruppen”, för läsbarhetens skull. Vi ser att detta kan vara problematiskt då människor med funktionshinder inte är en homogen grupp.

Proposition

Ett förslag från regeringen till riksdagen som gäller en ny lag eller en lagändring. Propositioner kan bestå av olika delar såsom innehållsbeskrivning, protokoll, lagförslag (lagtext), olika utredningar, betänkanden och andra förarbeten.

Sammanträdesprotokoll

I propositioner finns olika delar, däribland utdrag ur protokollen för regeringsammansammanträden som är en skriftlig redogörelse på beslut under sammanträdet. Dessa har vi valt att benämna “sammanträdesprotokoll”.

Föredragande

I denna kontext kommer vi att använda “föredragande” när vi åsyftar det statsråd som för ärendet i respektive proposition.

Remissinstanser

De myndigheter och (brukar-)organisationer som mottagit en anhållan om synpunkter från regeringen i syfte att få respons till propositionen.

Subjekspositioner

Subjekspositioner innebär subjekt inom diskursteori och innebär att människor är placerade inom specifika diskursiva positioner. Dessa positioner är föränderliga och möjliggör skapandet av identiteter. En person kan inneha flera subjekspositioner samtidigt. (Boréus & Bergström 2018, s.264-265).

Abelistiskt

Detta ord kommer vi använda för att beskriva perspektiv som utgår ifrån ableism. Ableism är ett perspektiv som belyser diskriminering och exkludering av målgruppen (Kearney, Brittain, Kipnis 2019).

Kunskapsläget

Litteratursökning

Inledningsvis redogörs för hur vi gått tillväga för att hitta relevant forskning. Vi använde LUBsearch och Google Scholar när vi sökte bland internationella tidskrifter på området. Vi upptäckte genom kedjesökning flera författare som var etablerade på området och sökte därför på dessa för att få en bild av den vetenskapliga bakgrunden. Vi kunde se att mycket av underlaget var relaterat till det vi ämnade skriva om men att det ändå fanns ett visst glapp där vi kunde bidra med nya diskurser om tillskrivningar och mer konkreta jämförelser av lagförarbeten vid olika tidpunkter.

Sökord: funktionshinderspolitik, funktionshinder, diskurser, lagstiftning handikapp*, disability, ableism, law, discourse, people with disabilities (PWD).

Tidigare forskning

Forskningen om funktionshinder är extensiv, därför begränsade vi oss till att undersöka närliggande teman. Forskningen som vi presenterar ger en bild av historiska och nutida socialpolitiska uppfattningar om funktionshinder. Eftersom vi är intresserade av att utforska de dominerande framställningarna som har tilldelats målgruppen. Målsättningen är att förstå hur individerna har porträtterats under olika tidsperioder inom den socialpolitiska kontexten och vilka förändringar som skett.

Socialisering av funktionshinder

Myriam Winance (2016) analyserar funktionshinderforskningen under de senaste 30 åren och fokuserar på övergången från att betrakta funktionshinder som individuella till sociala fenomen. Forskningen har numera placerat funktionshinder (eller de individer som har dem) i ett socialt sammanhang, men inte utifrån en gemensam utgångspunkt. Detta skapar en splittrad bild av den enskilde och vad "normalitet" och funktionshinder innebär. Tre inriktningar har medfört "socialisering" av funktionshinder; en social modell, en vetenskaplig modell och en etisk vårdmodell som alla har egna terminologier i relation till funktionshinder.

Den sociala modellen medförde en social aspekt genom att göra skillnad på funktionshindrets biologiska karaktär och det handikapp som uppstår genom social exkludering. Modellen ser normaliseringsprocessen som en förväntan på människor med funktionshinder att anpassa sig efter samhället i strävan att vara som andra. Enligt den sociala modellen är det samhället som behöver anta en inkluderande förändring för att normalisera samtliga invånare och möjliggöra samma rätt till självbestämmande för alla människor, oberoende av funktionsförmåga (Winance 2016).

Inom den vetenskapliga inriktningen ses funktionshinder inte som något definitivt utan som en konsekvens av relationer som människor är delaktiga i. Framförallt är funktionshindret något som skapas och omvandlas i termer av förmågor och oförmågor. Inom denna modell representerar det sociala olika enheter som tillsammans definierar kollektivet och förmågan/oförmågan hos individen (Winance 2016).

Inom den vårdetiska modellen ses mottagande av vård som något alla har gemensamt vid någon tidpunkt i livet för att överleva. I sammanhanget ifrågasätts det normativa idealet om det autonoma självständigt existerande subjektet och istället förespråkas skapande av relationssubjekt genom vårdrelationer. Autonomi och beroende belyses här utifrån hur vårdrelationer kan vara grunden för autonomi. Denna modell vill omfamna olika versioner av normalitet och förändra dess innebörd (Winance 2016).

Funktionshinder och diskurser

Per Solvang (2009) har studerat den föränderliga sociala ställning för människor med funktionshinder utifrån tre diskurser; normalitet/ avvikelser, jämlikhet/ojämlikhet samt vi/dem. Den första står för frågor kring rehabilitering och integration, den andra handlar om strävan för ekonomisk välfärd och samma rättigheter för alla. Den sista diskursen berör värderingar av funktionshinder som identitetsskapande. Solvang (2009) framhåller att det allt mer utvecklade området för funktionshinderforskning motsätter sig antagandet att funktionshinder är ett tillstånd som ska definieras av medicinska koncept.

Funktionshinderforskning strävar mot att funktionshinder ska omtolkas som socialpolitisk kategori. I välfärdsstaten är funktionshindrade individer främst kategoriserade som en förtryckt grupp. Forskning om funktionshinderområdet pekar också på styrkan i gemensam

identifikation med annorlundaskap och att detta föredras framför integrering. Solvang (2009) framhåller att diskursperspektiv gör det möjligt att belysa makt- och kunskapsstrukturer, vilka definierar hur funktionshinder konstrueras. För att undersöka diskurser kring olika fenomen måste det göras inom ett specifikt sammanhang. Funktionshinder måste studeras i relation till förmåga och avvikelser måste sättas i relation till normalitet (ibid).

Tre funktionshinderfrågor med betydande koppling till diskursen om normalitet/avvikelse framhålls (Solvang 2009). Den första handlar om den medicinska aspekten av rehabilitering som genom olika åtgärder syftar till att korrigera den funktionshindrande faktorn hos individen. Det andra exemplet inom området härstammar från den gamla taktiken för att, genom sterilisering, utplåna funktionshinder och idag kan fosterdiagnostik användas för att upptäcka eventuella funktionshinder, genom abort väljs barn med funktionshinder bort. Slutligen har normalitet-/avvikelsediskursen påverkat strukturen av specialutbildning och omsorg genom att normalisering har varit en del av policyn inom dessa välfärdsområden och därmed ersatt tidigare idéer om segregering för målgruppen (ibid).

Solvang (2009) menar också att policyer för normalisering och integrering befinner sig i mitten av diskursen för normalitet/avvikelse. Den skandinaviska varianten av normalisering strävar mot policyer som ger dessa individer med funktionshinder "normala" levnadsstandarder istället för att de ska leva i separata communityn. Detta ger målgruppen för litet utrymme att utveckla en egen kultur och gemenskap (ibid).

Diskursen om jämställdhet/ojämställdhet rör ekonomiska och materiella aspekter. Individer med funktionshinder måste på olika sätt kompenseras av staten, det rör sig om områden som lagstiftning, tillgänglighetsanpassning och olika hjälpmedel Solvang (2009). Den nuvarande innebörden av funktionshinder har till stor del påverkats av den materialistiska diskursen. En annan aspekt som rör diskursen om jämställdhet/ojämställdhet är politiskt förtryck. Genom kapitalismens produktionsfokus blir människor med funktionshinder förtryckta genom en missgynnad ställning med ekonomiskt underläge. Definitionen av funktionshinder är en välfärdsstatskonstruktion för att kunna avgöra vem som är och inte är stödberättigad (ibid).

Vi/ dem är en identitetsdiskurs där "de andra" ses som främlingar snarare än avvikare. Avvikelser är något som alla har men "den andra" står för en mer grundläggande skillnad. För att påpeka att denna typ av identitetsdiskurs inte är ny i förhållande till avvikelse, hänvisar

Solvang (2009) till Goffmans mening om att vissa grupper omfamnar stigma och inte ser normalitet som eftersträvansvärt. Bland personer med funktionshinder har döva människor gått i bräschen för utvecklingen av en egenkulturell identitet i relation till gemensamma fysiska egenskaper genom att utveckla ett eget ljudlöst språk. Vissa döva aktivister invänder även mot medicinska behandlingar eftersom det indikerar att dövhet bör utrotas. Riktningen att gå från avvikande till gemenskap bland döva visar på möjligheten för individer med funktionshinder att gå från diskursen om normalitet/avvikelse till den om vi/dem (ibid).

Solvang (2009) menar att denna diskursmodell är av betydelse för försöken att förstå funktionshinder som en social kategori och att samtliga tre diskurser bör beaktas jämsides. Funktionshinder har stor förankring i diskurserna om normalitet/avvikelse och jämställdhet/ojämställdhet, men om vi/dem diskursen växer i inflytande kan dagens uppfattning av funktionshinder förändras och reformeras.

Shauna Kearney, Ian Brittain och Eva Kipnis (2019) skriver om utvecklingen som skett inom diskursen vad gäller människor med funktionshinder och inkluderingen av gruppen på fältet ur ett ableistiskt perspektiv. Ableism är ett teoretiskt perspektiv som synliggör kroppens funktion i samhället och i relation till andra vilket belyser fördomar och negativa föreställningar om målgruppen (ibid). TV-program studeras för att analysera olika former av (miss-)representationer av människor med funktionshinder samt vilka diskurser som finns.

Författarna beskriver en blygsam utveckling beträffande representationen av människor med funktionshinder i media, i synnerhet de med mindre socialt accepterade sådana (Kearney, Brittain & Kipnis 2019). En del beskrivningar i media har fått kritik för att ha representerat människor med funktionshinder och deras upplevelser felaktigt, exempelvis genom stereotypa framställningar, istället för att tala om sociala omständigheter som det huvudsakliga hindret gruppen möter i samhället.

Även framställningar och beskrivningar som har inkluderande avsikt kan omedvetet kan bidra till ableism och därmed diskriminering av gruppen och delar av gruppen (Kearney, Brittain, Kipnis 2019). Människor med funktionshinder uppmuntras övervinna "nedsättningar" i syfte att möta funktionsnormen och således bli inkluderade i TV-sändningar, varigenom ableism kan exponera diskriminering. Författarna menar att en uppdelning inom gruppen kan ske och att människor med vissa funktionshinder accepteras

mer än andra på grund av prestationer som gör att de ses som “normala”. Vissa anses mer dugliga vilket vidmakthåller exkluderingen av människor med funktionshinder som grupp, eftersom de måste bevisa sin förmåga för att accepteras.

Missrepresentation definieras som ett slags exkludering (Kearney, Brittain, Kipnis 2019). Denna exkludering kan manifesteras på två olika sätt, dels genom exotifierande idealisering och dels genom idealisering baserad på utseende. Den förstnämnda exemplifieras som människan som övervinner funktionshindret och blir ett slags stereotyp. Den andra sortens exkludering innebär en selektiv representation där de människor som liknar det “normala” accepteras.

Kristina Boréus (2006) har undersökt diskurser i flera politiska dokument, såsom propositioner och funnit att det är en språklig diskriminering av människor med funktionshinder som beskrivs som “sinnesslöa”. Hon fann att diskrimineringen skedde på flera plan; alienerande beskrivning av andra, exkludering från forandet av diskursen, diskriminerande objektivering och missunnsam särbehandling av grupper (ibid).

Alienerande beskrivningar kunde skönjas både explicit och metaforiskt där “sinnesslöa” associeras och beskrivs negativt och framställs sämre än normen (Boréus 2006). Det blev också uppenbart att gruppen som behandlades i studien inte var inkluderad i diskussioner som påverkade dem själva. Diskriminerande objektivering innebär att människor behandlas och talas om som objekt vilket skapar ojämlika maktförhållanden (ibid). Missunnsam särbehandling var ytterligare en form av diskrimineringen, där det antingen fanns tydliga argument för att legitimera en behandling av en grupp som kan uppfattas som särbehandling men också mindre explicit uttalad sådan.

“Sinnesslöa” var en framträdande grupp i diskursen som ledde den allmänna debatten under 1930-talet, bland annat för att rasbiologi och ideologi var aktuellt just då (Boréus 2006). Gruppen ansågs dålig och som ett hot mot mänsklighetens existens vilket aktualiserades genom frågan om tvångssterilisering. Othing/ “den andre”, yttras genom sättet människor med funktionshinder beskrivs, till exempel genom namn som “idiot”, “imbecill” och “underlägsna” tillika skildringar såsom “lägre ställda” och “asocial imbecill” (ibid).

Anthony J. Nocella (2009) riktar kritik mot hur det talas om funktionshinder som något fel, dysfunktionellt och skadat och att det anses onormalt. Nocella menar att funktionshinder ofta används som förolämpning och utmålas negativt. Benämningar som "sinnessvag", "efterbliven", "speciella behov" och "inlärningssvårigheter" är alla exempel på ord som används som skällsord. Ur ett historiskt perspektiv är terminologi ofta svårt eftersom det finns en risk att negativa aspekter främjas. Enligt engagerade aktörer, är det mest accepterade ordet i engelskan "disability" och "disabled people", trots detta får orden ofta en negativ klang. Termen har också ett juridiskt och medicinskt värde (ibid).

Det finns förslag tillförändringar av två etablerade synsätt på funktionshinder; att människor med funktionshinder inte är "skadade" eller "defekta" utan perfekta som de är. Ett hinder för allas lika värde är samhällets exkludering av det som är annorlunda och normalitet som social konstruktion (Nocella 2009). Enligt honom tillåter kapitalismen i samhället att exkluderingen växer och ytterligare befäster exkludering av människor med funktionshinder inom livets alla områden till fördel för den samhällsliga ekonomin. Nocella påstår att kapitalismen skapar en bild av konsumenter och producenter i samhället och att denna bild marginaliserar målgruppen ytterligare. För att få ta del av samhällsstödet kräver kapitalismen att medborgare ska bidra till samhället. Detta innebär att så länge samhället ser ut som det gör, kommer vissa grupper stå inför utmaningar i det exkluderande samhället och deras hjälpbehov kommer synas alltmer tydligt (ibid).

En annan utmaning är att förstå aktivisters mer framåtsiktande ståndpunkt att människor med funktionshinder inte är funktionshindrade utan att alla människor är olika och har unika behov (Nocella 2009). Ståndpunkten innebär ett kritiskt perspektiv på samhället och hur människor definieras genom det. Följaktligen innebär detta att termer som "normal", "funktions-" och "average" är sociala konstruktioner som kan och bör förändras. Likaså behöver bilden av en produktiv människa kritiseras. Enda sättet att mäta människor är inom ramen för dem själva. Inget är objektivt och kan inte mätas avskilt från omvärlden (ibid).

Ovan tidigare forskning har gett oss en bild av de diskurser som kan vara relevanta, då det har funnits en samstämmighet kring de negativa framställningarna inom funktionshinderområdet, både politiskt och generellt. Vi har tittat på ett annat material eftersom detta styr myndighetsutövningen som riktar sig till målgruppen, och genom teman upptäckt nya socialpolitiska diskurser.

Teoretiska utgångspunkter

Vi hade, som tidigare nämnt, inte en förutbestämd teori utan lät detta utvecklas under arbetets gång. När vi bestämde oss för diskursanalys som metod kändes det passande att använda oss av diskursteori. Under bearbetningen av materialet kunde vi tidigt urskilja ett mönster i samtliga texter, där termer som “normal”, “som andra” och “abnormal” är återkommande. Efterhand började vi fundera på vad som är normalt, varför det anses normalt och vem som bestämmer det. I och med detta växte också tankar på hur de som avviker från det normala beskrivs och vad de tillskrivs, något som går hand i hand med vårt metodval och vår frågeställning. Av den orsaken kom vi ganska naturligt in på begreppet normalitet och normer om detta.

Diskursteori

Vi inspirerades av Ernesto Laclau och Chantal Mouffes (2017) verk om diskursteori men tillämpade inte teorin från originalkällan på grund av dess komplexitet. Vi fann originalkällan svår att tolka och valde därför att använda den på ett sätt som passar vår studie med hjälp av andrahandskällor, däribland Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips (2022). De andrahandskällor vi valt att använda är relativt samstämmiga och överens om vad diskursteori innebär och vi anser att deras beskrivningar ramar in mer av det som passar vår diskursanalys vilket sannolikt bidrar till en större tillförlitlighet av teorin. Teorin är komplex och innehåller många olika verktyg och begrepp som vi valt att inte använda. Detta kan bidra till att våra analyser är bristfälliga eller abstrakta.

Peter Svensson (2019, s.52 och Winther Jørgensen & Phillips (2022, s. 32) utgår ifrån Laclau och Mouffe, i förklaringarna av diskursteorin. Författarna (ibid) beskriver att denna teori eftersträvar insikt om sociala fenomen som diskursiva konstruktioner. En dominerande idé inom diskursteorin är att sociala fenomen är föränderliga snarare än definitiva. Det faktum att ett fenomenets innebörd eller betydelse inte kan fastställas permanent, skapar en konstant kamp kring definitioner av olika identiteter och samhället. Resultaten av denna kamp medför sociala konsekvenser.

En diskurs kan ses som ett fastställande av en definition inom ett specifikt område (Svensson 2019, s.52; Winther Jørgensen & Phillips 2022, s.34). En diskurs är en begränsning av

möjligheter och strävan mot en samlad betydelse. Det som utesluts av diskursen benämns av Laclau & Mouffe som det "diskursiva fältet" (Bergström & Ekström 2018, s.265; Winther Jørgensen & Phillips 2022, s. 32). Diskursen fungerar alltid i relation till det som exkluderas, det vill säga det diskursiva fältet. Detta fält innefattar meningstillskrivningar som olika uttryck har eller kan ha haft inom andra diskurser, som i den aktuella diskursen åsidosätts för att skapa en enhetlighet. Diskursen är påverkad av det som utesluts eller avfärdas, vilket utgör det diskursiva fältet. Detta innebär att diskursen kan rubbas av alternativa definitioner och tolkningar som kan underminera dess övergripande mening (Winther Jørgensen & Phillips 2022, s. 35).

Laclau och Mouffes syn på diskurs, är att den inbegriper både språket och sociala företeelser. På samma sätt som diskurser strävar efter att ord ska få samlad betydelse och bli enhetlig, är sociala beteenden konstruerade efter en upplevd idé om att samhället och identiteter är bestämda och objektiva (Winther Jørgensen & Phillips 2022, s. 37). Språket och dess struktur kan inte vara helt fixerade, det gäller även för identiteter och samhälle som precis som språket är rörligt och ombytligt. Av denna anledning är inte syftet med analysen att hitta vad som är objektivt och verkligt, syftet är istället att försöka ta reda på hur den "givna" verkligheten blir till.

Laclau och Mouffes teori utgår ifrån att allt i samhället är en produkt av diskursiva förlopp (Winther Jørgensen & Phillips 2022, s. 41). De menar att samhället strävar efter att skapa en entydig social världsbild, men att det inte finns någon konkret objektivitet. Laclau och Mouffe ser identiteter som en del av den diskursiva konkurrensen och ser dem som följer av den diskursiva processen.

Normalitet

Vi har valt begreppet normalitet eftersom vi ansåg att det passar väl in på funktionshinderområdet. Kerstins Svenssons sammanfattningar om normalitet framstod som tydliga och relevanta för vår uppsats (2008). Vad som är centralt i samhället varierar över tid. Det som står i fokus vid en särskild tidpunkt och vilken värdering som föreligger har effekt på normerna i det sociala arbetet, således också hos individer, socialarbetare, tillika på lagstiftningen. Exempelvis är ideal som likvärdighet och inflytande för klienter dominant vid en viss tid medan yrkesmässig sakkunskap går före dessa ideal i en annan tid (Svensson 2008, s.21).

Normalitet kan definieras på många olika sätt, exempelvis som det som gemensamt anses önskvärt i en kultur (Svensson 2008, s.18). Normer och normalitet är starkt förknippade med regler, informella sådana, och är mindre uttalade riktlinjer av olika slag. Dessa informella regler (normer) är ofta implicita och uppenbaras många gånger först när de överskrids.

Normalitet är en konstruktion och genom den skapas också det som är onormalt (Meeuwisse 2008, s.35). Det förutsätter en avvikelse, något onormalt (Svensson 2008, s.22). Normalitet och avvikelser finns överallt. Normaliteten är flytande och föränderlig beroende på det omgivande kulturella sammanhanget, vilket innebär att det normala inte är universellt. Normer skapas inom ramen för dessa kulturer, vilka kan samexistera men också bestrida varandra. Denna samexistens gör också att normerna frekvent utmanas, avvikelserna sätter det normala på prov men är samtidigt en del av det som är normalt (Svensson 2008, s.19). Normaliteten skapas genom människans anpassning till normerna som sker genom socialisering och utforskning av olika möjliga sätt att tänka och vara på i relation till andra (Svensson 2008, s.20). Denna normalitet beskrivs som mätbar och efterföljs i regel av många men det finns undantag *ibid*).

Svensson (2008, s.17) skriver att det länge har funnits en ambition om att precisera “den normala människan” och använda det som norm för mänskligt beteende. Under 1800-talet användes “normal” som beskrivning av det “vanliga” eller “typiska” och det kom att användas istället för “idealet” som innebar “det rätta” och “det goda”. Det kunde beskriva det medelmåttiga vars mål var att uppnå idealet men det kunde också tolkas som dikotomierna “det friska” respektive “det onormala” och “sjuka”. (Svensson 2008, s.18).

Vidare att studier för att mäta det normala har gjorts vilka har resulterat i en generaliserad bild av människan, därmed blev “normalt” och “avvikande” manifesterat (Svensson 2008, s.19). Detta gjorde att exempelvis “vanartiga” barn kunde identifieras och således förändras till det bättre vilket var positivt för samhällsutvecklingen under denna tidsperiod. Det är dock inte bara i denna statistik som normaliteten kan påträffas utan den vidmakthålls också i tankar och handlingar genom normer och kulturella synsätt (*ibid*). Lennard J. Davis (1997) skriver om normalitet och funktionshinder och lägger fokus vid normalitet för att beskriva de problem som människor med funktionshinder står inför och anför att problemet ligger i normalitet och inte hos individen.

Enligt Davis finns det en koppling mellan att kvantifiera människan och förbättrandet av mänskligheten i form av raskhygien. Han menar att om vi ser på människor statistiskt kan det leda till att människor värderas olika och att tankar om att förädla mänskligheten kan uppstå. Människor med funktionshinder har tidigare setts som "defekta" och klumpades problematiskt ihop med andra icke-önskvärda kategorier såsom kriminella (Davis 1997). För de kategorier människor som ansågs sämre medföljde svårigheter, de betraktades som onormala och avvikande (Meeuwisse 2008, s.37).

Den kategorisering av grupper som finns i samhället, exempelvis människor med funktionshinder, unga kriminella etcetera, kan framgent skapa en differentiering mellan vad som är normalt/onormalt, friskt/sjukt och sociala/asociala beteenden (Meeuwisse 2008, s.35). Det är viktigt att inte förlita sig alltför mycket på "det normala" och att det kan vara problematiskt att kategorisera och värdera människors ärende som till exempel "värdiga och ovärdiga" eller "tungt och lätt" (Svensson 2008, s.22).

Idén om "vi och dem" bidrar till att vi producerar kategorier som på ett eller annat sätt värderar människor, vilket sedan bidrar till tanken om vad som är normalt (Svensson 2008, s.22). Kategorier kan ställas i jämförelse med varandra på ett sätt som gör att en kategori framställs som bra och den motsatta då framställs som dålig (ibid). Det normala hotas av det avvikande som ifrågasätter och avleder från normaliteten, men avvikelser bidrar dock till utveckling (Svensson 2008, s.19).

Metod och metodologiska överväganden

Kvalitativa metoder är lämpliga för att lyfta fram normer och synsätt inom specifika sammanhang. De ger även goda premisser för att granska utsatta grupper livssituationer (Ahrne & Svensson 2015, s. 12). Vi valde kvalitativ metod för att genom diskurser undersöka normer och värderingar kring funktionshinder från olika tidpunkter i politiska sammanhang. Vi har gjort nedslag i tre årtal för att undersöka diskurser om framställningen av individer med funktionshinder vid tre olika tidpunkter.

Material och urval

När våra forskningsfrågor fastställdes, övervägde vi vilket område som skulle kunna ge en någorlunda representativ framställning av målgruppen, med beaktande av dess tidsperiod.

Boréus (2015, s. 157-158

) anför texter som viktiga för samhället då de influerar uppfattningar, och värderingar om hur det bör vara beskaffat. Texter påverkar även relationer mellan samhällsgrupper och skapandet av identiteter. Texter kan sägas utgöra en manifestation av rådande normer i samhället (ibid), vilket ligger bakom vårt val av dokument som empiri. Bergström & Boréus (2018, s. 17) beskriver olika former av lagtexter som betydelsefulla för samhället. Många texter kan ge indikationer om hur relationer ser ut mellan olika sociala grupper och texter är på grund av dess samhällseliga effekter väsentliga att forska kring. Då vi bland annat intresserade oss för en historisk jämförelse passade propositioner väl eftersom det på regeringens hemsida finns ett öppet arkiv där vi kunde söka upp propositioner från olika årtal. Inledningsvis sökte vi på termer som "handikapp" och "funktionshinder", vilket gav hundratals träffar per årtal. Vi kunde ganska snabbt gallra propositioner som handlade om statsbudget och andra ämnen där målgruppen endast nämndes marginellt. Under urvalsprocessen valde vi även bort breda propositioner som exempelvis klumpade ihop äldre och människor med funktionsvariationer. Vi märkte att de propositioner som föranledde tidigare lagstiftningar utmärkte sig i det att målgruppen behandlades på ett deskriptivt sätt för att motivera lagändringar.

Efter skumläsning av propositionerna valde vi att avgränsa oss till fem stycken. Vi upptäckte dock att fem var omfattande och att vi inte skulle hinna bearbeta materialet. Därför fattade vi beslutet att använda de tre propositioner som innebar störst paradigmskifte i jämförelse med den proposition som föregick. Samtliga propositioner innehöll omfattande text och vi tyckte

oss ha tillräckligt med material för att kunna besvara våra frågeställningar utifrån ett historiskt perspektiv. Efter den initiala genomgången av dokumenten kunde vi skönja skillnader mellan årtalen gällande framställningen av målgruppen, vilket gav en indikation på att vi skulle kunna besvara våra frågeställningar. De lagar vars propositioner vi undersökt är följande:

- Prop. 1992/93:159 Regeringens proposition om stöd och service till vissa funktionshindrade.
- Prop. 1967:142. Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, m.m.
- Prop. 1944:205. Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om undervisning och värd av bildbara sinnesslöa, m.m.

När empirivalet stod klart började vi undersöka olika kvalitativa metoder för att analysera vårt material. Då vi intresserade oss för framställningar och kategoriseringar av en viss samhällsgrupp såg vi diskursanalys som en passande inriktning. Bergström & Boréus (2018, s. 25) framhåller att diskursanalys används för forskning av meningsyttringar i relation till olika aspekter av samhället och kan användas för att belysa vad som anses vara legitima yttranden i en särskild kontext. Diskursanalysen kan också synliggöra diverse kategoriseringar och förgivettagna, men implicita uppfattningar. Diskursanalysens huvudsakliga syfte är i regel att undersöka maktfrågor, exempelvis språkliga konstruktioner av kategoriseringar och de konsekvenser dessa kan få för de grupper som berörs (ibid). Då vi intresserar oss för framställningen och konstruktionen av målgruppen i en socialpolitisk kontext, i både ordagrann och uttalad bemärkelse, passar diskursanalysen som metod.

Avgränsning

Under läsning och bearbetning av empirin märkte vi att vårt material var alltför omfattande i sin helhet i förhållande till tiden vi hade på oss. Därför valde vi att begränsa urvalet i våra tre propositioner och välja ut en större del i varje proposition för att göra det mer hanterbart. I två av propositionerna valde vi att behandla utdragen ur sammanträdesprotokollen eftersom dessa behandlade målgruppen i flytande text med relevans för frågeställningarna. I dessa delar uppmärksammade vi flera allmänpolitiska stycken, exempelvis inslag om sekretessändring och budgetering, vilka valdes bort då de inte var relevanta för vår studie.

Propositionen från 1993 var betydligt längre än de andra och omfattade flera kapitel om bland annat verkställighetsfrågor och ersättningar, därför valde vi där bort ytterligare delar vilket var rimligt eftersom målgruppen inte behandlades. Vi valde att behandla propositionen från 1944 i sin helhet då den skilde sig markant i utformningen jämfört med de andra, bland annat eftersom den inte hade så omfattande sammanträdesprotokoll. Vi kunde se att vårt urval gav tillräckligt med material för att uppnå mättnad samt besvara våra forskningsfrågor.

Tillvägagångssätt

Under läsning och bearbetning av empirin märkte vi att vårt material var alltför omfattande i sin helhet i förhållande till tiden vi hade på oss att bearbeta det. I propositionerna 1993:159 och 1967:142 valde vi att behandla "Utdrag ur protokollet" och i den allra första från 1944 valde vi att behandla den i sin helhet då den skilde sig markant i utformningen jämfört med de senare. De två senare skiljer sig mellan varandra gällande utformning, upplägg och omfattning men inte i lika stor utsträckning som den från 1944. Vi valde i dessa två bort de delar som innehåller "rena" paragrafer.

Vi började med att gå igenom den senaste propositionen från 1993 och läste igenom den överskådligt för att kunna göra ett urval av lämplig del för bearbetning. Vi kunde se att "utdraget ur protokollet" var en tillräckligt omfattande del för att ge oss mättnad och besvara våra forskningsfrågor. Vi gjorde på samma sätt i propositionen från 1967.

Bergström & Ekström (2018, s. 296-297) skriver att diskursanalysen är en bra metod för att undersöka paradigmskiften och belysa normativa och avvikande diskurser, vilket utifrån vårt syfte gör metoden passande. Metoden framhålls även som bra i utforskandet av hur identiteter konstrueras genom att rikta in sig på subjektspositioner. Bergström & Ekström (2018, s. 264) beskriver subjektspositioner och förklarar att subjektet formas av aktuella diskurser.

Subjektspositionerna påverkar människors handlingsutrymme, förutsättningar och självidentifiering. I bearbetningen av vårt material har vi valt att inspireras av den diskursanalytiska inriktningen på subjektspositioner. Boréus (2015, s. 186-187) skriver att diskursanalyser med denna inriktning inledningsvis bör fokusera på att belysa kategorierna och att de återkommande benämningarna troligtvis utgör signifikanta delar av diskursen. Med detta i åtanke skapade vi olika koder för att sortera materialet och började med "benämningar/kategoriseringar av målgruppen". Vi markerade varje förekomst av

benämningar eller kategorier i texten för att få en uppfattning om frekvensen och den dominerande diskursen, även om benämningen förekom flera gånger på samma sida.

Boréus (2015, s. 186-187) anför vidare att olika karaktäristiska egenskaper eller påståenden om kategorin bör identifieras. Vi valde att markera termer och fraser som innehöll beskrivningar, tillskrivningar och påståenden om människor med funktionshinder som framkom i texten. Vi uppmärksammade kontexten för beskrivningarna när det gällde användningen av "alla" eller "vissa" eftersom det har en diskursiv betydelse. Boréus (ibid) anför även att de policyer som rekommenderas för kategorin kan säga något om de subjektpositioner som undersöks. Vi valde att markera förslag och mål för kategorin.. Eftersom vårt material består av propositioner vars syfte är att motivera politiska förändringar hade kodningen blivit för omfattande om varje förändringsförslag lyfts. Vi valde därför att avgränsa oss till mer generella policyer för målgruppen.

Propositionen från 1993 var detaljrik gällande specifika insatser och budgetar. Dessa delar valdes bort i avgränsande syfte. Vi fokuserade istället på policyaspekter som samtycke, inslag av tvång, normalisering och så vidare. Boréus (2015, s. 185-186) skriver även att en kan analysera subjektpositioner i texter för att studera framställningen av "kategorins" förhållande till andra. Inspirerat av detta steg valde vi att koda framställningen av relationer till andra grupper i texten. Här markerade vi dels yttringar av avgränsade relationer som särskiljde målgruppen från exempelvis "normala", dels yttringar av relationer som målgruppen tycktes höra samman med.

Under kodningen skapade vi ytterligare en kod då målgruppen ofta förklarades i relation till omgivningen. När föredragande beskrev hur målgruppen påverkade miljön, samhället eller omgivningen markerades detta. Vi ansåg att exempelvis "familj" inte kan ses som andra samhällsgrupper och därmed falla in under koden om gemenskap och exkludering och därför skapade vi en ny kod för dessa typer av yttrande i texten. När vi kodat samtligt material enligt ovan sorterade vi alla koder separat i ett dokument för att få en översikt. Vi numrerade även återkommande koder för att få en uppfattning om frekvensen i materialet.

Diskursanalysens för- och nackdelar

Diskursanalys som metod har varit passande för både våra frågeställningar och vårt empirival. Metoden bidrar med att lyfta fram intressanta och relevanta aspekter i undersökningen och ger svar på våra frågor.

De svagheter som finns med denna typen av analys är bland andra att diskursanalysens språkliga inriktning kan ha en tendens att präglas av relativism (Bergström & Ekström 2018, s.291-292.). När allt betraktas ur ett språkligt perspektiv finns en risk att diskursens kärna går förlorad eftersom diskursens relativitet gör det svårt att associera den med verkligheten utanför. En kritik till diskursanalysen är att ett problem inte kan ses som något objektivt utan alltid är relativt och att denna relativitet kan göra att verkliga problem ignoreras.

De svagheter vi kan se nu i efterhand med vår undersökning och metodvalet är att en diskursanalys är så pass omfattande att den kanske lämpar sig bättre för ett arbete som kan pågå under en längre tid. Mycket material som varit intressant har tyvärr fått reduceras på grund av tidsbrist. Kanske hade ett annat metodval varit mer tidseffektivt. Vi kan nu se att vi hade kunnat tänka annorlunda, kanske välja färre koder eller ännu färre propositioner för att kunna ta med det som varit relevant. En annan nackdel med diskursanalysen är att den inte säger något om hur målgruppen vi berör ser på och tolkar framställningarna och vad de står för. Vi har inte fått någon kunskap om hur målgruppen påverkas av språket eller hur målgruppen ser på olika diskurser i den politiska kontexten. Diskursanalysen kan tala om för oss hur politiker talar om målgruppen vilket ligger till grund för lagstiftningen. Men diskursanalysen säger inget om hur lagstiftningen faktiskt tas emot av handläggare och hur lagen tillämpas och senare verkställs.

Forskningsetiska överväganden

Inför studien betraktade vi forskningsprinciper som samtyckeskravet, informationskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Eftersom vår empiri består av offentliga dokument med regeringen som avsändare behandlas inga enskilda individer vilket gör principerna svårapplicerade. Då det specifika syftet med propositioner är att övertyga och förmedla åsikter ser vi i den bemärkelsen inte någon etisk problematik i att använda politiska dokument i undersökningen.

Valet av empiri gjorde dock inte att vi kunde avvisa forskningsetiken överhuvudtaget. Vår huvudsakliga etiska reflektion har kretsat kring hur vi behandlar och tolkar materialet. Eldén (2020, s. 128) framhåller att det kan finnas en etisk aspekt i analysen av studier då det finns en risk att beaktansvärda delar inte tas med och att empirins resultat och tolkningar sker på oriktiga grunder. Vad som reduceras eller behålls är baserat på våra subjektiva bedömningar av innehållet och förkunskaper. Detta kan bidra till att vissa anmärkningsvärda aspekter i analysen av materialet förbises vilket kan påverka resultatet. Under bearbetningen har vi fortlöpande skapat teman och koder i hopp om att fånga upp viktiga aspekter som inte beaktats på förhand.

Eldén (2020, s. 127) framhåller frågan om rätten att karaktärisera och utvärdera individers liv. Det material vi analyserar berör många människor vilket kan innebära att vi riskerar, medvetet eller omedvetet, att återskapa olika negativa framställningar av individer med funktionshinder. Det kan också innebära att vi förstärker stereotyper och själva analyserar materialet på ett problematiskt. Individer med funktionshinder kan således uppleva sig orättvist framställda, både i materialet och i vår analys, vilket vi inte vill förstärka med vår diskursanalys.

Eldén (2020, s. 70) behandlar även vikten av reflektion kring den egna rollen i studien då tidigare erfarenheter och uppfattningar berör sättet vi ser på omgivningen och således även de tolkningar vi gör. En av oss är närstående till en person som ingår i den målgrupp vi valt att undersöka framställningen av. Under arbetet har det därför varit extra viktigt att vi hjälptes åt att synliggöra och ifrågasätta egna (kanske omedvetna) uppfattningar och fördomar. Förkunskap och åsikter har därför varit relevanta att diskutera under analysens gång för att jämföra och utmana våra egna perspektiv och tolkningar. Det är också nämnvärt att ingen av oss har något funktionshinder, vilket kan ha gjort att vår framställning av målgruppen inte är fullständigt riktig och de slutsatser som dras kan upplevas långt ifrån verkligheten för människor med funktionshinder. Det kan resultera i att människor med funktionshinder kan uppleva att våra slutsatser är långt ifrån den verklighet de genomlever och att vi drar fokus från det viktiga i sammanhanget.

En del i de etiska aspekterna av arbetet är att vi behöver förhålla oss till den mänskliga faktorn. Vi kan, i arbetets alla faser, göra misstag, misstolka eller missförstå material eller missa aspekter som kan vara av vikt för resultatet.

Ur en etisk synpunkt kan en ställa sig frågande till hur passande det är att två normativa personer skriver och belyser framställningar om en målgrupp som är normbrytande. Är vi rätt personer för detta? Det föreligger inget tolkningsföreträde för någon av oss i denna fråga. Våra perspektiv och tolkningar av framställningar och diskurser kring människor med funktionshinder kan komma att reducera de röster som kommer från människor som själva har funktionshinder och som i och med det har tolkningsföreträde. Oavsett vårt resultat, att vi som normativa diskuterar en grupp människor vi själva inte anser oss tillhöra kan tyckas problematiskt, vi pratar *om* dem men inte *med* dem. Vi belyser, kritiserar och analyserar något utan att tala med de som är objekt för de diskurser vi analyserar.

Ytterligare en etisk tanke är att den tidigare utförda forskningen var ganska ense om vilka framställningar som fanns gällande målgruppen och att detta gav oss en bild av vad vi kan förvänta oss. Det kan undermedvetet påverka vår förståelse av propositionerna. Det kan ha bidragit till att vi missat delar som går emot vad den tidigare forskningen säger eftersom forskningen kan ha gett oss vissa perspektiv som vi omedvetet förhåller oss till.

Innan vi började den skriftliga analysen insåg vi att genom att belysa ogynnsamma framställningar av målgruppen kan vi oavsiktligt reproducera negativa framställningar. Med detta i åtanke har vi varit självkritiska i vårt skrivande. En av oss har personlig erfarenhet av att leva med någon som har funktionshinder, som därmed ingår i målgruppen som diskuteras i texten. Detta kan påverka hur diskurserna formuleras och skildras, både att de skildras på ett alltför kritiskt sätt och på ett sätt som medvetet eller omedvetet skapar en risk för snedvridna resultat. Det är därför positivt att vi är två författare med olika erfarenheter och perspektiv när det gäller människor med funktionshinder, deras framställningar och den socialpolitiska diskursen.

Resultat och analys

I vår analys kommer vi att presentera resultaten baserat på våra olika teman som kodats utifrån propositionerna. Dessa teman har varit utgångspunkten för de diskurser som framträtt inom varje proposition:

- Människan *som* ett funktionshinder /människan *med* ett funktionshinder
- Önskvärd/icke-önskvärd
- Självständighet/beroende
- Omgivningens påverkan på den enskilde/den enskildes påverkan på omgivningen
- Självbestämmande/yttre kontroll
- Del av gemenskap/exkludering

Resultaten från de olika propositionerna kommer att presenteras parallellt och samlas under sina respektive diskurser. Vissa avsnitt kan vara betydligt kortare än motsvarande avsnitt i andra propositioner, eftersom temana behandlades i varierande omfattning i de olika propositionerna. Vi kommer att integrera empirinära och teoretiska analyser. De resultat som kommer att presenteras och analyseras är de som bäst besvarar våra frågeställningar:

- *Hur har framställningen av personer med funktionshinder förändrats inom socialpolitiska sammanhang under årtalen 1944, 1967 och 1993?*
- *Vilka egenskaper och kännetecken förknippas med målgruppen?*
- *Vilka normer och värderingar om normalitet kan skönjas i propositionerna från de olika tidsperioderna?*

Människan *som* ett funktionshinder/ människan *med* ett funktionshinder

Denna diskurs uppstod eftersom det fanns en övergripande tendens att använda olika benämningar för personer inom målgruppen, antingen som människor *med* ett funktionshinder eller genom att beskriva dem *som* det specifika funktionshindret de hade. De vanligaste enskilda benämningarna i propositionen från 1993 är “människor/personer med funktionshinder” och “den enskilde”, som förekommer i nästan dubbelt så stor utsträckning som de andra vanligt förekommande benämningarna däribland “funktionshindrade”. “Den enskilde” är ett förhållandevis neutralt ord då det kan användas i alla sammanhang som rör olika människor. Benämningar som inte förekommer lika ofta men som fortfarande förekommer i hög utsträckning är “utvecklingsstörd/utvecklingsstörd person” och “människor med svåra/allvarliga funktionshinder”.

Om vi slår samman benämningar som är av motsvarande innebörd förekommer “människor/barn/individer med funktionshinder/utvecklingsstörning” etcetera och “utvecklingsstörda/handikappade/funktionshindrade” i nästan lika stor utsträckning. Här kan vi se att föredragande använder flera sorters benämningar för människorna inom målgruppen för den kommande nya lagen om LSS och att en nyansering kan skönjas. Det finns därmed två diskurser i denna proposition där den ena behandlar individen *som* ett funktionshinder och den andra behandlar individen *med* ett funktionshinder. Fler exempel på detta är bland andra “barn med funktionshinder/handikapp”, “personer med utvecklingsstörning eller autism” och människor med “grava/allvarliga/omfattande funktionshinder”. Tillägget “med” visar tydligt på att det görs en distinktion mellan att *ha* funktionshinder och att *vara* “funktionshindrad”. Följaktligen innebär det att individer inte tillskrivs egenskaper baserat på funktion. Genom språket i denna diskurs kan vi å ena sidan urskilja att individen står i fokus, de framstår som enskilda individer med rättigheter snarare än som ett objekt eller en samhällsbelastning. Människan *har* ett funktionshinder och *är* inte ett funktionshinder.

I propositionen finns andra exempel där enskilda å andra sidan benämns *som* ett funktionshinder med ord som “utvecklingsstörd”, “handikappad” och “rörelsehindrad”, vilket kan tolkas som en tillskrivning av egenskap eller funktion. Således kan detta indikera att en individ *är* ett funktionshinder.

Den överlägset dominerande benämningen på målgruppen i propositionen från 1967 är “psykiskt utvecklingshämmande”. Följer gör “utvecklingshämmande” och därefter “psykiskt efterblivna”. Diskursen om människan *som* ett funktionshinder är tydlig inom denna proposition då olika benämningar som fokuserar på människan med ett funktionshinder förekommer i marginell utsträckning. Benämningar på individen som “klienten”, “patienter” eller “den enskilde” förekommer, men ytterst sporadiskt vilket gör att synen på människan framför diagnosen inte kan urskiljas. Benämningar som beskriver människan *med* ett funktionshinder förekommer endast vid några ytterst få tillfällen. Det förekommer många olika benämningar av målgruppen som visar på en stor variation av olika begrepp såsom “asociala psykiskt efterblivna”, “gravt efterblivna”, “allmänt psykiskt efterbliven”, “intellektuellt utvecklingshämmande” och “utvecklingsstörd”.

Propositionen från 1944 är den som innehåller flest olika benämningar. Den benämning som förekommer mest frekvent är “sinnesslöa”, som upprepas mer än tre gånger så mycket som den näst dominerande benämningen inom diskursen; “bildbara sinnesslöa”. Den tredje vanligaste benämningen är “obildbara sinnesslöa” som förekommer hälften så många gånger som den föregående. De “bildbara sinnesslöa” förklaras som “de mera högstående” i jämförelse med “de obildbara”. Det förekommer även benämningar som “den efterblivne” eller “psykiskt efterblivne” men i ytterst liten utsträckning.

Jämfört med de andra två propositionerna finns här överlägset flest benämningar där människan definieras *som* sitt funktionshinder. Beskrivande ord såsom “högradigt”, “högre/lägre stående” och “svårskötta” i samband med benämningarna kan urskiljas vari tolkningen kan göras att “sinnesslöa” eller “efterblivna” värderas som bättre/sämre än andra inom kategorin. Genom att benämna någon som “svårskött” underförstås att någon annan är “lättskött”. Individerna objektifieras och benämns *vara* svårskötta i kontrast till att *ha* svårigheter. En tolkning kan vara att människan inte bara beskrivs *som* ett funktionshinder, utan också som ett *besvärligt* funktionshinder.

Fler benämningar i proposition är “defekta”, “debila”, “imbecilla”, “idiot” och “vanartade”. Ord som dessa förekommer inte i hög utsträckning enskilt men sammantaget förekommer benämningarna i en betydande grad. Benämningar där människor *har* ett funktionshinder förekommer i nästan obefintlig utsträckning i propositionen från 1944. Benämningar som “den enskilde” förekommer knappa tio gånger i hela propositionen.

I alla tre propositioner förekommer benämningarna “psykiskt sjuka” och/eller “psykiskt störda” i sammanhang av exempelvis inskrivning vid anstalt. Det framgår inte huruvida dessa benämningar anses synonyma med mer framträdande benämningar i diskurserna eller om det är ett annat klientel som åsyftas.

Svensson (2008, s.18, passim) framhåller att kategoriseringar av samhällsgrupper som människor med funktionshinder, kan förstärka uppfattningar om vad som är normalt/onormalt. Genom att jämföra benämningar i propositionerna kan förändringar i namnen på målgruppen urskiljas. Kategoriseringar förekommer dock i samtliga genom specificeringar och distinktioner, i enlighet med Svenssons resonemang kan detta förstärka bilden av det normala/onormala. Utifrån diskursteori är sociala fenomen föränderliga vilket medför en diskursiv kamp om innebörden av identiteter och samhället (Winther, Jørgensen & Phillips 2022, s. 32; Svensson 2019, s 52). Benämningsförändringarna som skett från 1944 till 1993 visar på att synen på funktionshinder som identitet har förändrats. I propositionerna från 1944 och 1967 kallas den enskilde i störst omfattning för sitt funktionshinder och uppfattas därmed *vara* sitt funktionshinder.

I jämförelse med de andra propositionerna finns i propositionen från 1993 en tydlig diskursiv skillnad i innebörden av funktionshinder som socialt, där människan i stort sätts i fokus och benämns som en person som *har* ett funktionshinder istället för att den *är* sitt funktionshinder. Trots detta är denna diskurs inte dominerande inom propositionen från 1993 eftersom motsatsdiskursen är lika framträdande. Även forskningen relaterar till utvecklingen vi kan se gällande framställningar av gruppen. Tolkat ur ett ableistiskt perspektiv åskådliggörs de negativa föreställningarna om målgruppen (Kearney, Brittain & Kipnis 2019). Genom detta perspektiv kan kritik riktas mot hur propositionerna framställer människor med funktionshinder på ett missrepresenterande sätt där individen klandras snarare än de brister den omgivande miljön bildar. Denna form av exkludering kan skapa problem för individerna.

Begreppsmedvetenhet

I samtliga propositioner förs en diskussion om vilka benämningar av målgruppen som är lämpliga. Det finns en begreppsmedvetenhet i de två senare propositionerna eftersom

diskussionerna förs, trots detta landar det sällan i ett konsekvent användande av lämpliga benämningar.

I propositionen från 1993 diskuteras några begrepp som används för att beskriva målgruppen. Föredragande menar att termen “personer med funktionshinder” används stringent genom hela propositionen och att den är att föredra framför “handikappade” eller beskrivningar som relaterar “handikapp” till personliga egenskaper då detta påstås vara problematiskt. Detta kan relateras till vårt tidigare resonemang; att skriva “handikappade” och “funktionshindrade” kan framställa människan *som* ett funktionshinder och inte *med* ett funktionshinder. Genom hela propositionen används termen “personer med funktionshinder” frekvent, trots detta förekommer benämningen “funktionshindrade” i hög utsträckning. Således kan tolkningen att människan tillskrivs egenskaper genom det språkliga förfarandet trots att föredragande för en problematiserande diskussion om det.

I propositionen 1967 anförs att “psykiskt efterbliven” ska bytas ut mot “psykiskt utvecklingshämmad”, vilket skapar meningsskiljaktigheter bland remissinstanserna. Vissa menar att det, oavsett typ av benämning, alltid kommer finnas risk för diskriminering och att en ny benämning saknar syfte. Föredragande förespråkar termen “utvecklingsstörd” eftersom den anses beskriva funktionshindret bäst. Representanter från målgruppen har föreslagit att “störning” är mer konstruktivt än “hämning”. Trots detta förekommer “störning” på ytterst få ställen medan “hämning” dominerar diskursen i propositionen. Föredraganden avser nå ett gemensamt språk på området, vilket tros få genomslag i samband med stiftandet av denna lag.

I propositionen från 1944 förs ingen diskussion om olika benämningar mer än att det görs en distinktion mellan “bildbara och obildbara sinnesslöa”, där de “bildbara” förklaras “imbecilla” och de “obildbara” förklaras “idioter”. Att det inte förs en diskussion om lämpliga begrepp tyder på att en begreppsmedvetenhet inte finns.

Nocella (2009) menar att synen på funktionshinder mestadels är negativ och att benämningar till och med används för att förolämpa andra. Oavsett hur människor med funktionshinder benämns, (till exempel som “sinnessvag” eller med “inlärningssvårigheter”), kommer det alltid finnas en värdering (ibid). Utifrån detta kan både “sinnesslöa” och “människor med

funktionshinder” ha negativa konnotationer oavsett hur korrekta de anses vara eftersom de tenderar lägga fokus på det “onormala”.

Önskvärd/icke-önskvärd

I propositionerna tillskrivs individen både önskade och oönskade egenskaper, både uttryckligen och underförstått, tillskrivs individerna, både uttryckligen och underförstått. Vi har identifierat hur dessa egenskaper framställs och hur de bidrar till att forma diskursen om önskvärd/icke-önskvärd.

Inom denna diskurs framställs funktionshinder i propositionen från 1993, explicit som något som “drabbar” individer. Just ordet “drabba” ger en negativ konnotation och talar för att funktionshinder är icke-önskvärd. Vidare framgår att:

Inga föräldrar önskar ett barn med funktionshinder. (Prop. 1992/93:159 s. 44)

Genom att säga "inga föräldrar" ger föredraganden ett kategoriskt påstående som inte tar hänsyn till någon nyansering. Dessutom antyder uttalandet att det skulle vara icke-önskvärd att få ett barn med funktionshinder. Andra påståenden om målgruppen är att de “har de allra svårast”, är del av “de mest utsatta” och har “speciellt svåra förhållanden” vilket pekar ut icke-önskvärda följder av att leva med funktionshinder.

I förhållande till avvikelse ansluter vi oss till det Svensson (2008, s.19) menar om att fokus hamnar på avvikelsen som ifrågasätter och utgör ett hot mot det “normala”. Normaliteten konstrueras genom socialisering och anpassning till det “normala”, den är kvantitativ och majoriteten följer den (Svensson 2008, s.20). Denna sociala konstruktion gör att det avvikande exkluderas från samhället, vilket hindrar människor med funktionshinder från att bli accepterade som de är (Nocella 2009). Davis (1997) menar att synen på människan som kvantifierbar, kan bidra till att människor jämförs med varandra och bedöms som bättre/sämre än varandra där de sämre anses oönskade. Detta kan leda till tankar om förädlingen av människan (ibid). Diskurser om normalitet/avvikelse kan indikera en önskan om utrotning av funktionshinder som Solvang (2009) tagit upp. Denna kategorisering kan också medföra svårigheter för de som betraktas sämre (Meeuwisse 2008, s.37). Genom detta

kan vi tolka framställningen av målgruppen ovan som något som kan bidra till exkludering och ökade svårigheter för målgruppen där de målas upp som ett hot mot normaliteten.

I propositionen från 1967 förekommer tillskrivningar som på något sätt framställer människor med funktionshinder på ett negativt sätt. Målgruppen beskrivs med tillskrivningar såsom insiktslösa och oförmögna. Nedan citat visar på en generalisering av människor med funktionshinder.

Utvecklingshämmande löper enligt utredningen särskilda risker i detta hänseende, eftersom de ofta är lättleda och därför lättare än andra kan utnyttjas av samvetslösa personer.
(Prop. 1967:142 s.68)

Människor med funktionshinder beskrivs som lättleda och att de, av andra, kan utsättas för risker på grund av det. I citatet ovan kan vi se att ansvaret läggs på "samvetslösa personer" och inte på individen med funktionshinder. Samtidigt kan vi utifrån en aspekt se att denne ses som oförmögen. På flera ställen framkommer liknande tillskrivningar. Människor med funktionshinder tillskrivs egenskaper och handlingar såsom att de "misslyckas oftare med den sociala anpassningen", saknar insikt om sitt vårdbehov och sin situation eller oförmåga att "föra ett socialt välanpassat liv". Dessa tillskrivningar innebär en värdering eftersom tonvikten läggs på ord som "misslyckas" och "oförmåga", något som tyder på att dessa egenskaper är icke-önskvärda. Propositionen har flera värderande inslag där det normativa framträder tydligt. Människor bedöms "lida" av utvecklingsstörning, ha bristande egenskaper av olika slag samt "defekter". Med ord som "lida" och "bristande" framkommer att det personer lider av eller brister i inte är önskvärt. Människor med funktionshinder beskrivs ha "försenad mognad" och visa på "annan asocialitet". Detta menas i förhållande till andra, till det normala. De avviker från vad som är normal mognad och utveckling samt vilka beteenden som är "normala" och således önskvärda.

I likhet med resonemanget om normalitet i propositionen från 1993 framstår människor med funktionshinder som "avvikare" i propositionen från 1967. Uppfattningarna om "normala" och "avvikare", ett "vi och dem"-tänk, understödjer skapande av värderande kategorier som förstärker tanken om normalitet där en kategori betraktas bättre än en annan (Svensson 2008, s.22). Med detta i åtanke kan vi urskilja tydliga värderingar där kategorin människor med funktionshinder framstår som sämre.

I propositionen från 1944 beskrivs vissa i målgruppen ha "komplicerat lyte", vara "särskilt svårskötta", "vanartade" och "defekta". Dessa återkommande beskrivningar platsar i diskursen om det icke-önskvärda. Att de beskrivs *ha* dessa egenskaper visar på att funktionshindren tillskrivs dem som personer, och att funktionshinder är något negativt. "Defekt" betyder att något *är* felaktigt eller trasigt, att *ha* något som är felaktigt är stor skillnad från att beskrivas som en som är "defekt", vilket gör att diskursen om dessa individer tycks vara att de är bristfälliga och därmed besitter icke-önskvärda egenskaper. Boréus (2006) framför att maktförhållanden skapas genom diskriminerande objektivering. Ovan beskrivna framställningar av människor med funktionshinder kan därmed förstås som att målgruppen försätts i ytterligare utsatthet. Ur en normalitetssynpunkt kan dessa benämningar vara ett resultat av ett överskridande av oskrivna regler och normer (Svensson 2008, s.18). Människor med funktionshinder går emot den normativa förväntan på människor och gör normen mer påtaglig.

Den frekventa benämningen "obildbara" har tagits upp under diskursen om människan som sitt funktionshinder/människan med ett funktionshinder, men "obildbara" är även en tillskrivning av egenskap. Följande är ett av många exempel på hur begreppet används i förhållande till sin motsats, "bildbara":

De sinnesslöa pläga indelas i bildbara (imbecilla) och obildbara (idioter). De bildbara sinnesslöa kunna i förevarande sammanhang närmast definieras som sådana, vilka på grund av bristande förståndsutveckling icke äga förmåga att tillgodogöra sig undervisningen i folkskolorna med deras hjälpklasser, men som genom särskild för dem lämpad undervisning kunna bibringas en viss grad av kunskaper och färdigheter. (Prop. 1944:205, s. 8)

Ovan citat om "bildbara och obildbara sinnesslöa" visar på en sortering av önskvärda/icke-önskvärda egenskaper inom målgruppen. Även de "bildbara", som har en önskvärd egenskapstillskrivning i förhållande till de "obildbara", har samtidigt icke-önskvärda egenskaper i förhållande till övriga befolkningen. De "bildbara" beskrivs endast att med extra hjälp vara förmögna att tillförskansa sig en "viss grad av kunskaper och färdigheter", således är även dessa beskrivna som begränsade i sina förmågor. Andra vanligt förekommande beskrivningar på egenskaper som inte är önskvärda och som tillskrivs målgruppen är att de har "lägre intellektuell ståndpunkt", "ringa begåvning" och är "psykiskt undermåliga". Förutom dessa generella beskrivningar framkommer en tydlig bild om att det är icke-önskvärt att personer med funktionshinder ska vara föräldrar:

De sinnesslöa äro icke lämpliga att omhänderhava vårdnaden av barn och särskilt bland de bildbara sinnesslöa är ärftlig belastning för psykisk undermålighet vanlig. (Prop. 1944:205, s. 13)

Citatet ovan preciserar inte omfattningen av påståendets tillämplighet. I första delen av citaten framkommer att samtliga "sinnesslöa" åsyftas. Att "ärftlig belastning för psykisk undermålighet" är vanligt bland "bildbara sinnesslöa" antyder indirekt att det är icke-önskvärt att dessa individer blir föräldrar då det "sinnesslöa" kan nedärvas.

Detta utgör en tydlig motsats till Solvangs (2009) förklaring av identitetsdiskursen "vi/dem" där gemensamma, normativt avvikande egenskaper kan omfamnas för utveckling av en egen kulturell identitet och strävan efter normalitet kan avvisas. I propositionen finns ingen antydning om att funktionshinder erkänns som något positivt och unikt kulturskapande. Inom vi/dem-diskursen ger Solvang (2009) exemplet med döva aktivister som motsatte sig hjälpmedel, eftersom det signalerade att funktionshindret bör elimineras. I jämförelse kan exemplet med funktionshindrade föräldrar betraktas som ännu mer kränkande, då föredragande direkt varnar för risken att "psykisk undermålighet" kan ärvas. Boréus (2006) talar om den eugenik, som var framträdande under tiden som propositionen härstammar från, och att "sinnesslöa" var en grupp som ansågs sämre och borde elimineras. Hon menar att oförmånliga behandlingar som är diskriminerande, kunde berättigas med tydliga argument (ibid). Ur ett normalitetsperspektiv skulle kategoriseringar och "det normala" som standard berättiga oförmånliga behandlingar (Svensson 2008, s.22). Således skulle en tolkning kunna vara att tvångssterilisering och eugenik berättigades eftersom normalitet var målet och det som avvek från det skulle utrotas.

Självständighet/beroende

I denna diskurs belyser vi exempel där människor med funktionshinder beskrivs utifrån aspekter av självständighet och beroende. Vi fokuserar på hur självständighet betonas och beroende av andra i ens omgivning framhävs. Ett konkret exempel på detta är följande citat i propositionen från 1993:

Många människor lever med sådana funktionshinder som leder till stora beroendeförhållanden till omgivningen. Deras möjligheter till inflytande och ansvar är ofta begränsade liksom deras möjligheter att skapa en självständig tillvaro. (Prop. 1992/93:159 s. 63)

I detta citat konkretiseras synen på individens beroende och bristande självständighet. Att det står "många människor" förklarar dock att denna syn inte appliceras på alla inom målgruppen. En annan frekvent beskrivning i diskursen är att målgruppen ofta är i behov av omfattande stöd för att hantera svårigheter. Människor med funktionshinder beskrivs ofta behöva hjälpinsatser från samhället för att uppnå någon nivå av självständighet. Det framkommer också beskrivningar om att levnadsvillkoren för målgruppen är avhängigt hur omgivningen ser ut, vilket visar på uppfattningen om att individen är beroende av denna för att uppnå goda levnadsvillkor. Dessa återkommande beskrivningar visar på synen att den enskilde generellt är beroende av omgivningen och därmed inte kan vara fullkomligt självständig.

Ett annat tema inom denna diskurs i propositionen från 1993 är bristande förmåga att självständigt uttrycka sin vilja. Fraser som exemplifierar detta är "svårt att utöva något inflytande", "svårt att hävda sina intressen" och "svårare än andra att hävda sina behov". Genom att samtliga fraser börjar med "svårt", antyds att det är möjligt att uttrycka självständiga viljor och åsikter, men att stöd från andra ofta krävs. Graden av beroende varierar således inom temana under denna diskurs. I propositionen lyfts frågor om boende för målgruppen på olika sätt, ofta i förhållande till individens sociala liv. Följande citat är ett exempel:

Många personer med funktionshinder har få kontakter vid sidan av sina anhöriga. Människor med funktionshinder bor också ensamma i mycket större utsträckning än andra. Många saknar gemenskapen med andra människor i arbetslivet och i fritidssammanhang. (Prop. 1992/93:159 s. 74).

Att det står "många" visar på att det inte är en generalisering utan endast en större del av målgruppen. Det innebär att en stor del av gruppen påstås bo ensamma och ha färre sociala kontakter både med kollegor och vänner. Utifrån diskursen om självständighet/beroende kan denna typ av isolering antingen ses som att dessa individer lever självständigt utan ett relationellt nätverk, eller som att dessa individer är beroende av hjälp för att tillförskansa sig kontakter utanför familjen. Att de "bor också ensamma i mycket större utsträckning än andra" talar dock för en självständighet. Samtidigt finns citat som nedan som talar om ett vårdbehov:

Många vuxna personer med funktionshinder bor hos sina föräldrar och vårdas av anhöriga.
(Prop. 1992/93:159 s. 76)

I denna typ av citat framkommer ett tydligt beroendeförhållande i relation till anhöriga och en svårighet i att vara självständig. Eftersom många personer med funktionshinder beskrivs som beroende, är det enligt föredragande särskilt viktigt att deras bostäder är anpassade och av hög standard. I propositionen framkommer att det finns ett stödbehov exempelvis för att bibehålla funktionsförmåga, vilket visar på att människor med funktionshinder självständigt inte klarar att bibehålla denna. Ur ett ableistiskt perspektiv kan detta tolkas som att en differentiering inom målgruppen sker, de som inte inkluderas i "många" kan anses nå funktionsnormen vilket blottar en diskriminering. De som är "närmre det normala" och kan klara sig själva accepteras medan de som inte kan det förblir uteslutna vilket upprätthåller exkluderingen (Kearney, Brittain & Kipnis 2019). Olika tillskrivningar av egenskaper hos barn och unga med funktionshinder framkommer, bland annat att de har stora hjälpbehov och behov av mindre grupper i skolan för att de har svårt att ha för många relationer samt att de har kommunikationssvårigheter och svårt att känna empati. Eftersom det inte finns nyanseringar i förhållande till omfattning kan detta tyda på en generalisering av målgruppen.

I propositionen från 1967 kan vi skönja att människor med funktionshinder anses vara i behov av olika former av specialträning för att kunna uppnå självständighet i sitt liv. I vissa fall bedöms ett omhändertagande vara nödvändigt för att individen lever "ett sedeslöst liv" och behöver "ta vård om sig" för att förändra sitt beteende till det som anses "normalt". En tolkning av detta kan vara att individen på ett självständigt vis inte kan förändra det, av andra, "oönskade" beteende, inte kan göra det som förväntas av dem och därmed är beroende av andra för att klara det. Laclau & Mouffe menar att konceptet att samhället och identiteten skulle vara fasta och objektiva är vad som konstruerar sociala beteenden (Winther Jørgensen & Phillips 2022, s. 37). Istället för att fokusera på att hitta en absolut sanning om verkligheten handlar analysen om att undersöka vad som konstruerar vår uppfattning om verkligheten. Det beteende som beskrivs "onormalt" i ovan stycke, är ett tydligt tecken på att det "normala" är något objektivt och fast. Genom detta kan vi dra slutsatsen att konstruktionen av verkligheten framställs som en bestämd verklighet. Omhändertagande av människor som inte betar sig som den objektiva verklighet som de försöker skapa kan därför te sig problematiskt.

Diskursen om självständighet/beroende framträdde inte i lika stor utsträckning här som i övriga propositioner men ytterligare ett citat som behandlar beroende är följande:

Det ligger i sakens natur, anför utredningen, att detta klientel ofta kräver betydande ansträngningar för en resocialisering. (Prop. 1967:142 s.70)

Ovan citat visar på att individen "kräver" omfattande insatser för att kunna "resocialiseras". I detta kan vi skönja att individen inte klarar detta på egen hand utan yttre aktörer behöver intervensera för att detta ska ske. Således är individen beroende av omgivningen för att bli återanpassad till samhällets normativa beteende efter att ha varit socialt avskilda.

I propositionen från 1944 framträder diskursen om självständighet/beroende, där majoriteten av beskrivningarna överensstämmer med beroendediskursen. Den framträder upprepade gånger i beskrivningar som betonar att målgruppen inte kan utföra samma uppgifter som övriga medborgare och därför är i behov av specifik hjälp, i likhet med citatet nedan:

För de sinnesslöa barnen själva medför deras skolgång i vanlig skola alls icke den nytta, som därmed avses, i det att de ej kunna följa den vanliga undervisningen och denna därför ger föga resultat, medan detta kan bli ett helt annat om det sinnesslöa barnet får åtnjuta undervisning i sinnesslöskola. (Prop. 1944:205, s. 11).

I citatet ovan, liksom i övriga delar av propositionen, brister det i nyansering när det gäller omfattningen av de tillskrivna egenskaperna. I propositionen från 1993 användes ord som "vissa" eller "många" för att beskriva påståenden relaterade till denna diskurs. Trots att även dessa ord kan anses vaga, saknas det i propositionen från 1944 någon nämnvärd indikation på omfattningen då uttrycket "de sinnesslöa barnen" inte skrivs i samband med "många" eller "vissa" etcetera. Detta kan uppfattas som en generalisering av samtliga. Dessa barn beskrivs som oförmögna att "följa den vanliga undervisningen". Detta indikerar att den rådande uppfattningen är att de är för osjälvständiga för att klara av en "vanlig skola" och att de är beroende av "sinnesslöskolan" för att undvika "föga resultat". "Sinnesslöa" som avslutar sin utbildning beskrivs vid upprepade tillfällen riskera "moraliskt förfall", "social missanpassning", "kriminalitet", "asocialt levnadssätt" etcetera. Baserat på dessa pessimistiska prognoser manifesteras beroendediskursen då individen ses som beroende av utbildning för att inte riskera dessa ting.

I kontrast till beroendediskursen i respektive proposition framhåller den vetenskapliga inriktningen att funktionshinder inte bör betraktas som något definitivt utan som en konsekvens av relationer människor är delaktiga i (Winance 2016). Detta synsätt är inte framträdande i propositionerna då beskrivningarna behandlar funktionshinder som något definitivt i och med konstateranden om vad individen kan eller inte kan. I propositionen från 1967 problematiseras det föränderliga med funktionshinder på två rader. Inom den vetenskapliga inriktningen betonas också att funktionshinder skapas och förändras i uttryck av förmågor och oförmågor (Winance 2016). Trots att det inte tycks finnas någon flexibel syn på individer med funktionshinder inom varje enskild proposition, kan vi genom att jämföra alla tre propositioner se en förändring. Vi kan därmed se en diskursiv skillnad vad gäller individens förmågor och oförmågor samt inom vilka områden dessa behandlas inom ramen för diskursen.

Omgivningens påverkan på den enskilde/den enskildes påverkan på omgivningen

Denna diskurs behandlar synen på hur människor med funktionshinder både påverkar sin omgivning och hur omgivningen påverkar dem. I propositionen 1993 behandlas den miljörelaterade synen på det som tidigare benämndes som "handikapp":

Enligt denna är handikapp inte någon egenskap hos den enskilde, utan ett förhållande mellan skadan eller sjukdomen och personens omgivning. (Prop. 1992/93:159 s. 43)

Flera liknande beskrivningar återfinns i propositionen där det betonas att försvårande konsekvenser i omgivningen utgör "handikapp" för den enskilde, inte funktionshindret i sig. I den miljörelaterade synen läggs påverkan på omgivningen istället för på individen i relation till samhällsdelaktighet. Detta är förenligt med den sociala modellen, där det ligger på samhället att normalisera samtliga invånare istället för att ansvaret för detta ska ligga på individen (Winance 2016). Samhället ska inkludera och skapa möjligheter för människor så att alla, oavsett funktionsförmåga, kan utöva självbestämmande. I citatet ovan, liksom i den sociala modellen, uppstår "handikapp" i interaktionen mellan individ och samhälle. Denna miljörelaterade syn på funktionshinder är dock inte genomgående i hela propositionen från 1993. Även Davis framhåller att det är normalitet som är problemskapande och inte individerna (1997). Motsatsen inom diskursen, som är individens påverkan på omgivningen, behandlas återkommande genom den enskildes påverkan på sina anhöriga:

Att bli förälder till ett barn med nedsättning av en eller flera funktioner innebär för de flesta en svår psykisk kris. För de allra flesta kommer situationen helt oväntat och många gånger har de inte tidigare kommit i kontakt med barn som har funktionshinder. Föräldrarna blir ofta försatta i ett tillstånd av desorientering, med osäkerhet om hur familjens framtid skall gestalta sig. Situationen kräver en omställning som griper in i flera livsområden och som många gånger tar lång tid. (Prop. 1992/93:159 s. 60)

Den enskilde anses här i de flesta fall utgöra “en svår psykisk kris” för sina föräldrar och beskrivs dessutom medföra en “situation” som skapar “osäkerhet”. Den enskilde beskrivs innebära en omfattande påverkan på sin omgivning. Det framkommer flera antydanden om att barn med funktionshinder innebär en belastning för sin familj. Exempel på dessa är påståenden om att föräldrar till barnen ifråga behöver “avlastning” för att kunna koppla av eller att levnadsvillkoren ofta är “svåra” för familjerna till barnet med funktionshinder. Även i de fall barnet har personlig assistans påpekas att det påverkar hela familjen. Dessa beskrivningar används dock som motivering för att den enskilde och hans familj ska få lagreglerat stöd för deras “utsatta situation”. Den enskilde anses skapa situationen men ansvaret läggs på samhället för att underlätta den.

Trots att det finns en anledning till att dessa påståenden lyfts fram är diskursen om individens påverkan på omgivningen framträdande. Att individen betraktas som en börda kan tolkas som en avvikelse från de rådande normer och värderingar. Inom den kapitalistiska synen på människan som konsument uppstår ytterligare exkludering av personer med funktionshinder då de inte uppfyller kraven att bidra till samhället (Nocella 2009). Även Solvang (2009) lyfter fram detta ideologiska maktproblem i diskussionen om jämställdhet/ojämställdhet. I sådana sammanhang blir individernas svårigheter och behov mer framträdande (Nocella 2009), vilket bidrar till deras ekonomiska sårbarhet (Solvang 2009). När människor inte följer de samhällsnormer som råder blir normaliteten som tydligast (Svensson 2008, s.18). Det innebär att när människor med funktionshinder inte lever upp till det som begärs av dem, karakteriseras de som “avvikande”.

I propositionen från 1967 är de flesta exemplen på diskursen om den enskildes påverkan på omgivningen i relation till skolan, då särskilda insatser för utbildning motiveras:

För barn som är så gravt efterblivna att de inte kan gå i förskolan eller i träningskolan bör daghemmen enligt utredningens mening behållas som ett medel att tillgodose önskemålet att barnen får bo kvar i sina hem. Ändamålet med dessa daghem bör vara dels att ge barnen den tillsyn och vård som de behöver under dagen samt sysselsättning i den mån de kan delta i sådan och den stimulans som samvaron med andra barn ger, dels att avlasta föräldrarna en del av deras börda. (Prop. 1967:142 s. 39)

I ovanstående citat yttras flera diskurser utöver den aktuella omgivningsdiskursen. För det första beskrivs vissa barn inom målgruppen "så gravt efterblivna att de inte kan gå i förskolan eller i träningskolan" vilket i beroendediskursen påtalar att individen är beroende av mer hjälp än den som ges i skolan. Citatet manifesterar även diskursen om del av gemenskap/exkludering via meningen "den stimulans som samvaron med andra barn ger". Detta indikerar på att barnen i fråga varken är en del av gemenskapen "andra barn" och att barnen som åsyftas inte heller kan bidra med samma typ av "stimulans" som "andra barn". Den tredje diskursen som uttrycks i detta citat är den enskildes påverkan på omgivningen. Meningen "avlasta föräldrarna en del av deras börda" anger att barnen i fråga påverkar sin familj på det vis att de behöver avlastning och att de anses vara en "börda" för sina föräldrar. De påverkar också andra barn så pass att de exkluderas från förskola och träningskola, numera kallat särskolan. Detta kan ses utifrån normalitet och "vi och dem"-görande. Konceptet normalitet förstärks när människor blir kategoriserade och klassificerade, vilket skapas genom tankar om "vi och dem" (Svensson 2008, s.22). Dessa kategorier rankas sedan från bättre till sämre, vilket exempelvis kan diskuteras i termer av värdighet och ovärdighet (ibid) och som senare kan skapa hinder för individer (Meeuwisse 2008, s.37). Utifrån ovan citat kan det framstå som att barnen ifråga försätts i en egen kategori, separerade från andra barn med funktionshinder (som inte heller anses tillhöra normaliteten). Barnen som nämns kan genom detta förstås som "ovärdiga" samt anses påverka andra barn och sina föräldrar på ett negativt sätt.

I propositionen från 1944 beskrivs individen i de flesta fall ha en negativ påverkan på sin omgivning, som i följande exempel:

Utredningen visar emellertid, att omkring 1 000 barn, som rätteligen borde undervisas i sinnesslöskolor, för närvarande åtnjuta undervisning i folkskolor eller vårdas i hemmen. Ur social synpunkt är det därför av stor betydelse, att dessa barn beredas tillgång till en för dem lämpad undervisning och vård, och därjämte är det givetvis av vikt ur pedagogisk synpunkt,

att folkskolorna befrias från de sinnesslöa, vilkas närvaro i klasserna uppenbarligen är till stort men för undervisningen av de övriga eleverna. (Prop. 1944:205, s. 27)

Förutom att de "sinnesslöa" uttryckligen beskrivs utgöra ett "stort men", föreslås att folkskolorna ska "befrias från de sinnesslöa". Solvang (2009) menar att normalitet/avvikelsediskursen har påverkat policy för specialutbildningen, som tidigare syftade till segregation och numera normalisering. Utifrån detta perspektiv kan vi i denna proposition se segregation som önskvärt, även fast det inte uttrycks explicit. Termen "befrias" är återkommande när det föreslås att målgruppen inte ska vara en del av institutioner som folkskola och vårdhem. Att föreslå att dessa verksamheter ska "befrias" från målgruppen, säger indirekt att dessa individer har en negativ påverkan på sin omgivning och att nämnda miljöer bör skonas från deras närvaro. Således verkar motiven bakom specialutbildningen vara att avlägsna barnen med funktionshinder från de "övriga eleverna". Att dessa barn ska få utbildning tillsammans med barn utan funktionshinder beskrivs återkommande med samma budskap som i citatet ovan. Barnen beskrivs utgöra "störande moment", lägga "onödig börda på läraren", vara "tyngande för undervisningen" och utgöra "stor skada" för skolundervisningen. Dessa återkommande beskrivningar med samma budskap tydliggör diskursen för den enskildes påverkan på omgivningen.

Förutom den tydliga diskursen om individens påverkan på omgivningen, framkommer även motsatsen som visar på uppfattningen om hur omgivningen istället kan påverka den enskilde:

...livet i staden är mera komplicerat och fyllt av frestelser än det på landet och då tillgången på sådana sysselsättningar, som lämpa sig för den sinnesslöe, är sämre. Risker för moraliskt förfall och en mer eller mindre asocial livsföring är för dessa stadsbarn stor... (Prop. 1944:205, s. 13)

Detta citat följer påståendet att lantbrukarhem är mest passande för "sinnesslöa" som fullgjort "sinnesslöskolan". Omgivningen, i detta fall städer, beskrivs vara "fyllt av frestelser" vilket utgör risk för "moraliskt förfall" hos individen. Omgivningen i denna kontext ses alltså ha "stor" påverkan på den enskilde, som därmed inte anses vara lämpad för boende i städer.

Självbestämmande/yttre kontroll

Denna diskurs uppstod från temat om vad som föreslogs för målgruppen. Här syftar vi inte på specifika insatsförslag utan mer på förslagens underliggande ståndpunkt. I förslagen framkom tydliga värderingar kring individens självbestämmande kontra kontroll av individen.

Den tveklöst dominerande diskursen om självbestämmande/yttre kontroll i propositionen från 1993, var individens rätt till självbestämmande. Detta manifesterades i områden som att den enskilde ska ha rätt att bestämma om hen vill ha en insats, vem som ska utföra den och utifrån den enskildes villkor. Individens valfrihet och integritet var områden som återkommande och explicit beskrevs som viktiga, som i följande exempel:

Enligt min mening är de två viktigaste begreppen inom handikappolitiken valfrihet och integritet. Begreppen är sammanlänkade genom att valfriheten stärker den enskildes integritet. (Prop. 1992/93:159 s. 43)

Till skillnad från 1944 års proposition som presenteras senare i detta avsnitt, är självbestämmande i denna proposition 1993 viktigt, vilket konsekvent bekräftas i propositionens helhet och gör självbestämmande till den dominerande diskursen framför yttre kontroll. De förslag som framhålls i denna proposition handlar i synnerhet om att det ligger på samhället att göra anpassningar för att skapa möjligheter så att människor med funktionshinder får större egenmakt över sina liv.

Återkommande implicita manifestationer av självbestämmande är att de i propositionen från 1993 använder sig av fraser som "förbättra möjligheterna att", "främja rätten till", "ge förutsättningar att", när olika förslag lyfts fram. Detta indikerar på att de föreslagna åtgärderna inte utgör något tvång utan syftar till att bredda den enskildes valmöjligheter och därmed självbestämmande. Det framhålls även återkommande att målgruppen bör vara delaktig i politiska samtal, samhällets gemenskap och leva under jämlika villkor som övriga samhällsmedborgare etcetera. Det förespråkas alltså självbestämmande samtidigt som ett liv i likhet med övriga samhällsmedborgare ses som önskvärt. Detta går i linje med Solvangs (2009) mening om att policy inom den skandinaviska modellen innehar en normalitetsstävän som ger gruppen av människor med funktionshinder litet utrymme för utveckling av egen gemenskap och kultur. Politiker strävar efter individens självbestämmande och att hen lever i

likhet med andra. Detta kan i vissa fall tänkas vara oförenligt i praktiken. Denna aspekt är inte något som behandlas i propositionen från 1993 då utgångspunkten tycks vara att ett liv i likhet med andra är det som alla vill ha.

I propositionen från 1967 förespråkas självbestämmande i viss utsträckning men den yttre kontrollen är framträdande:

Psyiskt efterbliven, som inte är särskolpliktig och som fyllt 16 år, är underkastad öppen vård eller vård på vårdanstalt enligt lagen. Efterbliven får dock inte tas in på arbetshem eller ålderdomshem annat än efter medgivande av den efterblivne eller hans vårdnadshavare eller förmyndare. (Prop. 1967:142 s. 39)

I diskursen om yttre kontroll förekommer flera liknande termer om att den enskilde är "underkastad" eller skyldig att "underkasta" sig, olika typer av institutionella tvångsåtgärder som vård eller övervakning. Den yttre kontrollen är dock inte total då "medgivande" krävs för vissa insatser och därmed ger den enskilde självbestämmande i viss utsträckning under vissa omständigheter. Det framhålls dock att detta medgivande kan ges av "den efterblivne eller hans vårdnadshavare eller förmyndare", vilket inte förklarar vem av dessa parter som har slutgiltig bestämmanderätt i frågan. Det skulle kunna betyda att den enskildes vilja sätts åt sidan om vårdnadshavare eller förmyndare är av annan åsikt. Tvångsåtgärderna gäller inte heller alla individer vid alla situationer, exempelvis framhålls att "psyiskt utvecklingshämmande" som inte behöver institutionsvård bör ges möjligheten till vård i hemmet.

I propositionen från 1967 är syftet i flera av policyförslagen att "tillgodose vårdbehov", "främja utveckling", ge individen "vård och stimulans" samt den "hjälp som han behöver". Det framgår dock inte om denna hjälp ska utformas utifrån den enskildes vilja. Den "hjälp som han behöver" kan tänkas vara olika saker beroende på om en ser till den enskilde eller välfärdsstatens vilja. Motiveringen till många av de insatser som föreslås är att göra det möjligt för individen att "anpassas till omvärlden", leva "ute i samhället" eller så "normalt" som möjligt. Inom den vårdetiska modellen ifrågasätts det normativa idealet om självständiga subjekt och istället förespråkas vårdrelationen som grund för möjliggörande av autonomi och inkludering av olika typer av normaliteter (Winance 2016). Denna modell står i stark kontrast till diskursen om yttre kontroll i propositionen, då det "normala" som eftersträvas inte behandlar nyanserade bilder av vad normalitet kan innebära. Propositionens förespråkande av

“vård och stimulans” skulle dock kunna ses som förenligt med denna modell ifall den egna autonomin och självbestämmandet togs upp i relation till detta, men vården och hjälpen syftar klart till att uppnå en för tiden, normativ syn på “normalitet”.

I propositionen från 1944 förekommer vissa situationer där “medgivande” från den enskilde förespråkas, men “yttre kontroll” är syftet bakom de flesta policyförslagen. Den yttre kontrollen är dessutom av radikal karaktär när vi betraktar den utifrån dagens syn på människans rättigheter:

De på anstalt intagna kunna ej heller steriliseras i önskvärd utsträckning så länge rätt saknas för anstaltsledningen att mot de anhörigas önskan kvarhålla sinnesslö på anstalten. I och med genomförandet av en lagstiftning, som ger sinnesslöanstalternas ledning full befogenhet att bestämma om den sinnesslöe efter skolgångens slut skall få hemtagas, blir det däremot möjligt att ställa sterilisering som villkor för utskrivningen. Med särskild sinnesslölagstiftning av här angiven art skulle sålunda vinnas att syftet med steriliseringslagen vad de sinnesslöa angår uppnåddes. (Prop. 1944:205, s. 13)

Att de intagna inte kan steriliseras i “önskvärd utsträckning” utan rätten att genomföra detta ingrepp “mot de anhörigas önskan”, visar dels att den “önskvärda utsträckningen” inte har något att göra med vad den enskilde vill eller anser vara önskvärdt. Det visar också på att individens självbestämmande helt bortses från eftersom det bara är “de anhörigas önskan” som diskuteras i detta sammanhang, trots att ingreppet i allra högsta grad berör den enskilde själv. Förslaget är också att göra det “möjligt att ställa sterilisering som villkor för utskrivningen”, vilket konkretiserar den inom propositionen från 1944, tydliga diskursen om yttre kontroll. Solvang (2009) framhåller att den medicinska aspekten inom normalitet/avvikelsediskursen, rör åtgärder som syftar till att korrigera individens funktionshinderade faktor. Denna del av Solvangs anförda diskurs är tydligt märkbar i citatet ovan, där “åtgärden” som förespråkas är att helt eliminera skapandet av individer med funktionshinder.

Winther Jørgensen & Phillips (2022, s. 34) behandlar diskursen som ett fastställande av en definition inom ett specifikt område som bildas i relation till det diskursiva fältet. På grund av detta kan diskursen förändras genom de konkurrerande definitionsmöjligheterna. Denna diskursiva förändring gällande självbestämmande och yttre kontroll för människor med funktionshinder kan vi identifiera i propositionerna. I propositionen från 1944 är diskursen om yttre kontroll extrem med åtgärder som tvångssterilisering. I propositionen från 1967 förekommer fortfarande tvång i termer om att “underkasta sig” insatser, men även viss grad

av självbestämmande föreslås i termer av gränser för tvång och situationer för medgivande. Slutligen är den dominerande diskursen i propositionen från 1993 självbestämmande där valfrihet är framträdande. Vi kan tänka oss att självbestämmandet i denna kontext befann sig i det diskursiva fältet för den rådande diskursen 1944, då samhällelig kontroll över dessa individer var framstående. I takt med samhällets växande fokus på rättigheter utmanades denna kontroldiskurs och övergick till en om den enskildes rättighet till självbestämmande, det som rättighetslagen LSS visar på.

Del av gemenskap/exkludering

Samtliga diskurser i vår analys av materialet inbegriper någon form av exkludering. Trots detta har vi valt att döpa denna diskurs till del av gemenskap/exkludering eftersom här finns mer explicita uttalanden där målgruppen ställs i relation till andra. "Andra" kan underförstått syfta på majoritetsbefolkningen.

I propositionen från 1993 ställs människor med funktionshinder ofta i relation till andra. Bland annat anförs att målgruppen har "sämre levnadsvillkor än de flesta andra" och att arbetslösheten är större bland dem än andra. Målgruppen anses sakna "det som är självklart för andra". Här görs en åtskillnad på målgruppen och andra, där människor med funktionshinder beskrivs ha sämre förutsättningar än människor utan. Det framkommer inte vad som ligger till grund för den synen.

I propositionen anförs att många personer pekats ut som utsatta, vilket innebär att målgruppen löper risken att inte bli beaktad och hamna i ännu större sårbarhet i samhället:

Ibland förs den fördelningspolitiska debatten som om de flesta svenskar skulle vara 'svaga'. Det riskerar dränka kraven på angelägna förbättringar för dem som har de allra svårast. (Prop. 1992/93:159 s.43)

Föredragande menar att vissa grupper har större behov av en förbättrad service vilken är viktig att satsa på, men om många i samhället anses ha det svårt kan dessa förbättringar utebli. För att fördelningen av samhällets resurser ska komma dem till gagn, identifieras gruppen som extra utsatt.

Föredragande anför att målgruppen är individer med rättigheter och att "självklart också de flesta människor med funktionshinder" vill ha saker som en bostad, självständighet och fritidsaktiviteter. Att konstatera något som är självklart kan ge en underförstådd uppfattning att det de facto inte är självklart att människor med funktionshinder är som andra. Det kan alltså stå för ytterligare exkludering av målgruppen. Enligt Nocella (2009) och Solvang (2009) kan kapitalismen anses vara den faktor som formar normalitet och funktionalitet. Det innebär att synen på människan som en konsument som bidrar till samhället kan vara avgörande för tilldelningen av stöd (ibid). Tidigare kunde alltså målgruppen inte betraktas som konsumenter eftersom de inte ansågs bidra till samhället, men nu erkänns deras bidrag och de anses därför ha samma rättigheter som alla andra. Rättigheterna blir således villkorade för målgruppen.

När föredragande i propositionen från 1967 hänvisar till verksamheter som rör personer som inte omfattas av målgruppen i fråga, används termer som "vanliga undervisning" eller "vanliga skolan". Att prata om "särskola" i relation till "vanliga skolan" exkluderar målgruppen från den övriga samhällsgemenskapen samtidigt som det indirekt påstås att "särskolan" inte är "vanlig". Personer som inte omfattas av lagen refereras till som "icke-handikappade", "annan" och "andra". Genom detta görs en distinktion mellan den gemenskap som dessa "andra" tillhör och placerar målgruppen i en separat grupp. Andra exempel förekommer där skillnader görs mellan målgruppen och övriga samhällsmedborgare:

Vid våldsbrott bör i princip behandlingen inte vara hårdare när det gäller en utvecklingsstörd än någon annan i samma situation. (Prop. 1967:142 s. 95)

Genom att påpeka att ingen skillnad bör göras i denna situation mellan en "utvecklingsstörd" och någon "annan" görs det i själva verket en skillnad, eftersom jämförelsen framhävs. När de uttryckligen påtalar att ingen skillnad bör göras, likt i propositionen från 1993, underförstås att det finns en benägenhet att behandla personer med funktionshinder och övriga individer på olika sätt.

I propositionen från 1944 beskrivs målgruppen i förhållande till övriga samhällsmedborgare. Övriga samhällsmedborgare kallas återkommande "normala", "normala barn" eller "normalt rustade". Institutioner som gäller de "normala" beskrivs som "vanliga", "vanliga skolan", "vanliga anstalter" och "vanliga undervisningen". Denna typ av beskrivning ryms inom

exkluderingsdiskursen. Genom att sätta målgruppen i relation till "normala" eller "vanliga" uttrycks underförstått att målgruppen inte är en del av varken de "normala" eller "vanliga".

Boréus (2006) diskuterar alienationen av personer med funktionsnedsättningar, som ofta beskrivs negativt och som avvikande från normen. I denna proposition framställs målgruppen med negativa attribut och som annorlunda och "lägre ställda" än de "normala", vilket Boréus benämner som "othering". Ur detta perspektiv kan vi göra tolkningen att målgruppen alieneras vilket utsätter dem för ytterligare utanförskap. Barn med funktionshinder hålls isär från de "normala" barnen.

För övrigt torde det ej vara ovanligt att de sinnesslöa barnen trivas dåligt i en vanlig skola icke endast på grund av nu nämnda omständigheter utan även av den anledningen att de normala barnen i sitt personliga umgänge med dem låta dem känna sin överlägsenhet och ej sällan behandla dem illa och giva dem sådana glåpord som fåne, idiot o. d. Redan det förhållandet att de i sinnesslöskolan hava kamrater, med vilka de äro jämbördiga i intetktuellt hänseende. (Prop. 1944:205, s. 11)

Citatet ovan exemplifierar exkluderingsdiskursen genom benämningen "normala barnen" i förhållande till de "sinnesslöa barnen". De beskrivs vara "jämbördiga" med andra i "sinnesslöskolan" och därmed ej jämbördiga med de "normala barnen". De "normala barnen" beskrivs "låta dem (de "sinnesslöa" barnen) känna sin överlägsenhet" vilket indirekt säger att de "sinnesslöa barnen" är underlägsna och utanför gemenskapen. Diskursen om omgivningens påverkan på individen kan också skönjas i och med beskrivningen att dessa barn vanligtvis vantrivs i "vanlig skola" då de "normala barnen" behandlar dem illa.

I propositionerna förstås "det normala" som ideal men det normala definieras inte. Svensson menar att "det normala" ibland varit synonymt med "det friska" (2008, s.18). En tolkning kan då vara att människor med funktionshinder i propositionerna framstår som "sjuka/onormala" eftersom det är så tydligt att de avviker från normen. Enligt Davis (1997) är normalitet en avgörande faktor vid förklaring av de sociala problem som människor med funktionshinder möter och att denna problematik primärt ligger i just normaliteten och inte hos den enskilde. Nocella (2009) menar att konstruktioner med beteckningar som "normal" och "funktions-" samt idén om individer som produktiva bör reformeras då det inte gynnar sig att jämföra människor. Utifrån detta kan tolkningen göras att deras "avvikande" inte är problemet utan normaliteten i sig.

Det kan också vara problematiskt att utgå helt från normalitet då det leder till att människor värderas som bättre eller sämre än andra, dessutom förändras det normala mellan olika tidpunkter (Svensson 2008, s.22). Således är det normala inte permanent, trots olika försök att uppnå en varaktig definition av det (Svensson 2008, s.17). Det kan därför te sig problematiskt att samtliga propositioner använder normalitetsnormen som rättesnöre för individer med funktionshinder.

Avslutande diskussion

Studien hade tre huvudsakliga frågeställningar. Den första frågeställningen handlade om förändringar i hur målgruppen presenteras inom socialpolitiska sammanhang över tid. Den andra frågeställningen undersökte vilka egenskaper som förknippades med målgruppen. Den tredje frågeställningen fokuserade på normer och värderingar relaterade till normalitet i propositionerna över tid.

Ett synliggörande av dessa framställningar och deras konsekvenser kan ge en djupare förståelse för framställningarnas påverkan på individer med funktionshinder. Resultatet visade att de språkliga framställningarna av målgruppen, till följd av en diskursiv kamp, varierade över tid och kränkande termer förekom i propositionerna, trots diskussioner om förändring. Människor med funktionshinder tillskrevs olika egenskaper som en heterogen grupp. Dessa attribut inkluderade negativt värderande beskrivningar såsom "oförmögna", "avvikande" och "defekta" som kan leda till diskriminering, social isolering och otillräckligt stöd. Diskurserna kan indikera på och skapas av ett paradigmskifte i samhället i övrigt. Det som framkommit i diskurserna kan förefalla extremt, men viktigt att ha i åtanke är att det är en produkt av samtida samhällsdiskurser.

De normer och värderingar som framkom i propositionerna ser vi som relevanta för det sociala arbetet, eftersom de påverkar den lagstiftning och myndighetsutövning som berör målgruppen. Även om kategoriseringar har en negativ bild i vår analys, erkänner vi samtidigt att de kan vara nödvändiga för att praktiskt möjliggöra hjälp. Viss kategorisering är nödvändigt eftersom det avgör vem som får hjälp, då alla inte har samma behov. Det är just för att adressera dessa behov som lagarna tillkommit.

Under analysen framkom en konflikt mellan de ideal och värderingar som socialpolitiken säger sig företräda och det budskap som faktiskt framförs. Trots uttalade intentioner om inkludering och jämlikhet kan vi se en diskrepans mellan retoriken och de faktiska framställningarna av målgruppen. Detta visas genom att de inte använder de begrepp de säger att de konsekvent ska använda i propositionerna, föredragandes kallar vissa "benämningar" för "glåpord" men använder sedan dessa själva. Eftersom vi har en kritisk inställning gentemot tidigare framställningar av målgruppen, vill vi därför lyfta att våra egna framställningar och benämningar av människor med funktionshinder kan anses oetiska och

problematiska i andras ögon. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att den bild som den tidigare forskningen gav oss stämmer relativt överens med vårt resultat.

För att skapa en mer inkluderande och rättvis miljö för personer med funktionshinder är det viktigt att erkänna och fokusera på deras individuella resurser och potential. Det är också nödvändigt att främja en bredare medvetenhet om mångfald och inse att olikheter inte bör betraktas som negativa eller avvikande, utan som en naturlig del av den mänskliga variationen. Funktionshinder är något som skapas i relation till omgivningen och är inte något bestämt hos en specifik individ. Genom att ifrågasätta och utmana fördomsfulla attityder och uppfattningar kan samhället bli mer inkluderande. Framställningen av personer med funktionshinder bör i framtiden fokusera på deras styrkor, betona människors lika värde och omfamna mångfald. Det är viktigt att diskutera och reflektera över dessa framställningar eftersom de kan ha allvarliga konsekvenser för hur människor med funktionshinder uppfattas och behandlas i samhället.

Referenslista

Empiri

Prop. 1944:205. *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om undervisning och värd av bildbara sinnesslöa, m.m.* Tillgänglig:

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/kungl-majts-proposition-nr-205_E530205

Prop. 1967:142. *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, m.m.* Tillgänglig:

https://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/kungl-majts-proposition-nr-12-ar-1967_es31142

Prop. 1992/93:159. *Regeringens proposition om stöd och service till vissa funktionshindrade.* Tillgänglig:

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/om-stod-och-service-till-vissa-funktionshindrade_GG03159

Övrig litteratur

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder. 2.*, [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Bergström, Göran & Ekström, Linda (2018). Tre diskursanalytiska inriktningar I: Boréus & Bergström. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde [omarbetade och aktualiserade] upplagan Lund: Studentlitteratur

Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.) (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde [omarbetade och aktualiserade] upplagan Lund: Studentlitteratur

Boréus, Kristina (2006). Discursive discrimination of the ‘mentally deficient’ in interwar Sweden, *Disability & Society*, 21:5, 441-454

Boréus, Kristina (2015) Diskursanalys I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter. *Handbok i kvalitativa metoder. 2.*, [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Boréus, Kristina (2015). Texter i vardag och samhälle I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter. *Handbok i kvalitativa metoder. 2.*, [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Davis, Lennard J. (1997). “Constructing Normalcy”, i Davis, Lennard J. (red.) *The Disability Studies Reader*. London & New York: Routledge.

Diskrimineringsombudsmannen (2021). *Funktionsnedsättning – en av diskrimineringsgrunderna*.

<https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder/funktionsnedsattning-en-av-diskrimineringsgrunderna#h-Hurkandiskrimineringenseutisamhallet> [Hämtat: 2023-05-18].

Eldén, Sara (2020). *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*; Upplaga 1, Lund: Studentlitteratur

Kearney, Shauna., Brittain, Ian & Kipnis, Eva. (2019). “Superdisabilities”vs“disabilities”? Theorizing the role of ableism in (mis)representational mythology of disability in the marketplace. *Consumption markets & culture.*, 22(5-6) pp. 545-567
<https://doi.org/10.1080/10253866.2018.1562701>

Laclau & Mouffe (2017). *Hegemony and socialist strategy towards a radical democratic politics* [Elektronisk resurs]. Johanneshov: MTM

Ljuslinder, Karin (2002) *På nära håll är ingen normal. Handikappdiskurser i Sveriges Television 1956 – 2000*. Doktorsavhandling. Umeå: NRA

Meeuwisse, Anna (2008). Sociala kategoriseringar, ojämlikhet och motståndsstrategier. I: Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete* [Elektronisk resurs]. Enskede: TPB

Molin, M., Ineland, J. and Sauer, L. (2013). ‘Normalitet och identitet i det senmoderna – om personer med intellektuella funktionshinder i relation till utbildning och arbete’, *Socialvetenskaplig tidskrift*, 20(1), pp. 53–70

Solvang, Per (2009). ‘The emergence of an us and them discourse in disability theory’, *Scandinavian Journal of Disability Research*, 2(1), pp. 3–20.

Svenska FN-förbundet (2008). *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna*. UNRIC: Bryssel

Svensson, Kerstin (2008). Normer, normalitet och normalisering. I: Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete* [Elektronisk resurs]. Enskede: TPB

Svensson, Kerstin (red.) (2008). *Normer och normalitet i socialt arbete* [Elektronisk resurs]. Enskede: TPB

Svensson, Peter (2019). *Diskursanalys*. Studentlitteratur: [Elektronisk resurs] Malmö: Inläst för Myndigheten för tillgängliga medier.

Winance, Myriam. (2016). ‘Rethinking disability: Lessons from the past, questions for the future. Contributions and limits of the social model, the sociology of science and technology, and the ethics of care’, *ALTER: European Journal of Disability Research, Journal Européen de Recherche sur le Handicap*, 10(2), pp. 99–110

Winther Jørgensen & Phillips (2022). *Diskursanalys som teori och metod*. [Malmö]: Inläst för Myndigheten för tillgängliga medier.

